

Пісьменнік
адлюстроўвае
час...
стар. 4—5

Культурны
мост паміж
краінамі
стар. 10

У тэатры
спяваць
забаронена
стар. 13

Змяніць свет да лепшага

Фота Кастуся Дробіва.

Няма патрэбы пералічваць усе мерапрыемствы і праекты XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу. Па-першае, іх так шмат, што нямалой справой становіцца выбар таго ці іншага — з-за разнастайнасці прапанаванага. Па-другое, арганізатары — а гэта міністэрствы інфармацыі, замежных спраў, адукацыі, культуры, «Макбел», Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт, Саюз пісьменнікаў Беларусі і «Белкніга» — ставяцца да традыцыйнай праграмы з асаблівай павагай, таму ў канцэпцыю сёлетняй выстаўкі заклалі найлепшыя ідэі і прынцыпы мінулагадніх. А па-трэцяе, калі завітваеш на адну пляцоўку выстаўкі, другая абавязкова прыцягне. І вандроўка такая можа стаць вельмі доўгай — пісьменнікі, кнігавыдаўцы, кнігараспаўсюджвальнікі нездарма прадстаўляюць найлепшае з таго, над чым працавалі, магчыма, не адзін год.

Таму ўсіх аматараў літаратуры — мастацкай, дакументальнай, навуковай і навукова-папулярнай, вучэбнай — чакаюць у Выставачным цэнтры «БелЭкспа». Усё ж галоўнае, чым прывабліваюць такія праекты, як Мінская міжнародная кніжная выстаўка-кірмаш, — урачыстая сустрэча з кнігай. З той, якая дорыць надзею. З той, якая дае адчуванне падтрымкі. І з той, якая здольна змяніць свет да лепшага.

«ЛіМ»-акцэнт

Памяць. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка звярнуўся да суайчыннікаў з нагоды 80-годдзя трагедыі ў Хатыні. «У самотную дату — 22 сакавіка — мы ўспамінаем жыхароў вёскі Хатынь, тысяч іншых нашых вёсак і гарадоў, па-зверску знішчаных фашыстамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Вайны, якая бесцэрмонна ўварвалася ў наш дом і забрала кожнага трэцяга беларуса. 80 гадоў таму веснавы сонечны дзень быў абялены агнём бязлітаснай расправы нацысцкіх карнікаў над мірнымі людзьмі. У кожным кутку Беларусі ёсць гісторыя сваёй Хатыні. Балюча ўсведамляць, колькі новых жыццяў так і не з’явілася на свет, колькі дзяцей не пасталела, колькі лёсаў абарвалася з-за вар’яцкіх ідэй, сляпой нявысіці і крывавай жорсткасці», — сказаў Кіраўнік дзяржавы. Ён падкрэсліў, што праз гады горчы і гнеў не сціхаюць і абавязак тых, хто жыве цяпер, перад загінулымі — выкрыць вінаватых у масавым генацыдзе, беражліва захоўваць памяць аб тых страшных падзеях і не даць бядзе здарыцца зноў.

Конкурсы. Міністэрства культуры праводзіць рэспубліканскі конкурс «Нацыянальная прэмія ў галіне выяўленчага мастацтва ў 2023 годзе». Як адзначаецца на сайце Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў, конкурс ладзіцца ў мэтах адраджэння, развіцця, папулярызавання і паказу найлепшых традыцый і дасягненняў нацыянальнага выяўленчага мастацтва, прыцягнення да яго ўвагі шырокіх слаёў грамадства. Заяўкі на ўдзел прымаюцца да 1 ліпеня ў НЦСМ. Да таго ж Міністэрства культуры арганізоўвае рэспубліканскі конкурс на стварэнні ў 2023 годзе твораў выяўленчага мастацтва па дзяржаўным сацыяльна-творчым заказе. Конкурс праводзіцца ў мэтах стварэння 21 жывапіснай работы для афармлення інтэр’ераў памішканняў устаноў дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі ў сферы культуры. Удзел могуць узяць прафесійныя мастакі, іншыя творчыя работнікі ў сферы выяўленчага мастацтва, якія маюць прафесійныя сертыфікаты творчага работніка, а таксама студэнты устаноў вышэйшай адукацыі ў гэтай сферы. Заяўкі прымаюцца да 1 мая ў НЦСМ.

● Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі аб’яўляе конкурс на пасаду галоўнага рэжысёра. Конкурс ставіць перад сабой задачу адабраць галоўнага рэжысёра тэатра, здольнага кіраваць прафесійным творчым калектывам, арганізоўваць эфектыўны працэс існавання тэатральной установы, прапаноўваць стратэгію развіцця тэатра і рэалізоўваць абраную мастацкую праграму. Для ўдзелу кандыдат павінен мець: прафесійную вышэйшую тэатральную адукацыю; стаж творчай працы не менш за 5 гадоў; не менш за тры рэалізаваныя пастаноўкі ў прафесійных тэатрах у якасці рэжысёра, прэм’еры якіх адбыліся за апошнія пяць гадоў; мастацкую праграму развіцця тэатра на тры гады. На сайце РТБД паведамляецца, што конкурс праводзіцца з улікам місіі тэатра — дзейнасці ў кірунку падтрымкі і развіцця беларускай драматургіі — і агульнай канцэпцыі: адкрытасці да розных тэатральных стылістык, камернасці ў лабудове атмасферы тэатра і размовы з глядачом. Заяўкі прымаюцца да 11 мая.

Праект. Новы музычны праект «Мары дзясцінства» прадставілі ў Мінску ўпраўленне культуры Мінгарвыканкама і ДУ «Мінскканцэрт», перадае агенства «Мінск-Навіны». Праект рэалізоўваецца пры падтрымцы заслужанага калектыву «Нацыянальны акадэмічны канцэртны аркестр Беларусі імя М. Я. Фінберга» пад кіраўніцтвам Максіма Расохі. Ініцыятыва дае ўнікальную магчымасць навучэнцам дзіцячых школ мастацтваў сталіцы — лаўрэатам міжнародных, рэспубліканскіх, гарадскіх конкурсаў і фестываляў — выступіць у якасці салістаў вядучага аркестра Беларусі. Убачыць выступленні юных таленавітых музыкантаў можна было 20 сакавіка. Наступны канцэрт — 11 красавіка ў канцэртнай зале «Верхні горад». Акрамя таго, фіналісты праекта змогуць прадеманстраваць сваё майстэрства на адкрыці летняга музычна-турыстычнага сезона, які пачнецца ў маі.

Рэгіён. Выстаўка работ выпускнікоў Віцебскага мастацка-графічнага факультэта «Мы — худграф» працуе ў Мастацкім музеі Брэста. У экспазіцыі прадстаўлена больш за 60 твораў. Гэта жывапіс, графіка, скульптура, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва. Ёсць работы, створаныя зусім нядаўна, а ёсць тыя, што датуюцца 70—80-мі гадамі мінулага стагоддзя і знаходзяцца ў калекцыі Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея. У праекце прынялі ўдзел 25 мастакоў Брэста. Узе яны — выхадцы з адной альма-матер, якая раней называлася Віцебскі дзяржаўны педагагічны інстытут імя С. М. Кірава, а з 2003 года — ВДУ імя П. М. Машэрава. Выстаўка «Мы — худграф» у Мастацкім музеі будзе працаваць да 9 красавіка. Потым экспазіцыя адрывіцца ў Віцебск.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКА

актуальна

Змяніць свет да лепшага

Сёлета выстаўка мае назву «Свет кнігі без меж». У прывітанні ўдзельнікам XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу і IX Міжнароднага сімпозіума літаратараў «Письменник и час» Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка адзначыў: «Праслаўляючы шматвяковыя традыцыі беларускага кнігадрукавання і асветніцтва, форум атрымаў прызнанне прафесіяналаў кніжнага свету, стаў унікальнай дыялогавай пляцоўкай для гуманітарнага і культурнага развіцця. Ва ўмовах глабальнай дэвальвацыі паніжэння ісціны, добра і справядлівасці, забароны сусветнай літаратурнай класікі Мінская кніжная выстаўка садзейнічае павышэнню ролі кнігі ў фарміраванні патрыятычных каштоўнасцей у грамадстве, умацаванню дружбы паміж народамі на аснове творчасці і ўзаемаарозумення». Кіраўнік дзяржавы ўпэўнены, што сёлёння юбілейная выстаўка-кірмаш і прадстаўлення на ёй выдавецкіх навінкі выклічуць шчырую цікавасць, падораць шматлікім наведвальнікам радасць сустрэч і вялікае задавальненне.

Прывітальнае слова Прэзідэнта агучыў першы намеснік Кіраўнікі Адміністрацыі Прэзідэнта Максім Рыжанкоў. Міністр інфармацыі Уладзімір Пярцоў урачыста запусціў

механічную Энцыклапедыю, вырабленую са старажытных друкарскіх станкоў. Гэтым ён даў сімвалічны старт юбілейнай Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашу, ганаровым госцем якой стала Расійская Федэрацыя.

— Вельмі сімвалічна, што наша выстаўка адкрываецца ў дзень, калі мы ўспамінаем ахвяр Хатыні і іншых

Фота Кастуся Дробова

спаленых падчас Вялікай Айчыннай вайны вёсак Беларусі, — падкрэсліў Уладзімір Пярцоў на цырымоніі ўрачыстага адкрыцця. — Мы не маглі абсыці гэтую журботную памятную дату — так мы падкрэсліваем гістарычную ролю кнігі, якая разам з помнікамі, абеліскамі і музеямі з’яўляюцца аб’ектам памяці і тым сродкам, які садзейнічае захаванню нашай гістарычнай памяці. Дзякую прадстаўнікам нашай брацкай

краіны за тое, што пагадзіліся выступіць у якасці галоўнага экспанента, ганаровага госця нашай выстаўкі. Па-іншаму, мусіць, у гэты юбілейны год, быць не магло.

Асноўныя мерапрыемствы ММКВК прымеркаваны да Году міру і стваральнай працы. На Нацыянальным стэндзе арганізавана імпрэзаваная студыя, дзе на працягу ўсіх выставачных дзён праводзіцца прэзентацыя новых кніжных праектаў. Сачыць за тым, што адбываецца, ёсць магчымасць і ў анлайн-фармаце. Трансляцыі мерапрыемстваў вядуцца штодня на інтэрнэт-рэсурсах Міністэрства інфармацыі, суарганізатараў і партнёраў. Таксама для тых, хто не паспявае наведаць выстаўку, зроблены яшчэ адзін сюрпрыз: у дзень адкрыцця адбылося папаўненне аўдыя-бібліятэкі мабільнага дадатку «Чытанка». Дзякуючы падтрымцы Белтэлекампаніі праект змяшчае не меней чым 20 новых кніг.

Наперадзе — шматлікія сустрэчы і прэзентацыі, дыскусіі і абмеркаванні, а таксама некалькі значных падзей: падзвіжэнне вынікаў літаратурнага стартапу «LitUP», міжнароднага конкурсу маладых літаратараў «Першацвет», урачыстая цырымонія ўзнагароджання пераможцаў Нацыянальнага конкурсу «Мастацтва кнігі».

Яўгенія ШЫЦЬКА

супрацоўніцтва

Тое, аб чым трэба помніць

Мемарандум аб супрацоўніцтве паміж Саюзам Письменникаў Беларусі і Цэнтрам народнай дыпламатыі Шанхайскай арганізацыі супрацоўніцтва ва Узбекістане падпісалі падчас правядзення круглага стала беларускіх і ўзбекскіх пісьменнікаў, прымеркаванага да Дзён літаратуры Узбекістана ў Беларусі, у сталічным Доме літаратара ў панядзелак, 20 сакавіка. Падмуркам для новага пагаднення стала падпісанне напрыканцы мінулага года Мемарандума аб супрацоўніцтве паміж Саюзамі пісьменнікаў дзвюх краін і цвёрдыя намеры прадстаўнікоў абедзвюх арганізацый паглыбляць інтэграцыю.

Свае подпісы на новым дакуменце пакінулі старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алякс Карлюкевіч і намеснік дырэктара Цэнтра народнай дыпламатыі ШАС ва Узбекістане Гуламіддзін Наджымаў. «Цэнтр народнай дыпламатыі быў створаны па ініцыятыве нашага прэзідэнта з мэтай зблізіць народы ўдзельнікаў Шанхайскай арганізацыі супрацоўніцтва, — адзначыў падчас цырымоніі Гуламіддзін Наджымаў. — Для нас вялікі гонар мець такога партнёра, які Саюз пісьменнікаў Беларусі. Нашы краіны аб’ядноўвае трыццаць гадоў

Фота Кастуся Дробова

дыпламатычных адносін, сувязі паміж нашымі народамі маюць глыбокія карані, і мы вельмі рады магчымасці зблізіць іх яшчэ больш, зблізіць нашу моладзь. Я ўпэўнены, што ва Узбекістане любяць Беларусь, любяць беларускі народ і літаратуру».

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Перамога сярброўства

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі актыўна супрацоўнічае з многімі пісьменніцкімі арганізацыямі блізкага замежжа, асабліва з творцамі братаў Расіі. Гэта штогодняя творчыя сустрэчы, правядзенне літаратурных конкурсаў, узаемапераклады і публікацыі, выпуск сумесных тэматычных зборнікаў.

Так, плённыя творчыя стасункі наладжаны з Санкт-Пецярбургскім, Цюменскім, Астраханскім, Валгаградскім аддзяленнямі Саюза пісьменнікаў Расіі, з арганізацыямі Калмыкі, Дагестана, Чачэнскай Рэспублікі... Адзін з міжнародных праектаў — зборнік твораў беларускіх і расійскіх пісьменнікаў «Четыре вечных времени», які выйшаў у мінулым годзе ў выдавецтве «ЮрСаПринт» (Продна). Яго ўклалі Валянцін Баюканскі (Расія) і Тамара Кавальчук (Беларусь).

Рашэннем Прэзідыума Міжнароднай акадэміі рускай слаvesнасці зборнік уганараваны дыпламам як «Найлепшая кніга года» ў намінацыі «Літаратурнае садружнасць Расіі і Беларусі». А наперадзе новыя планы супрацоўніцтва з творчымі арганізацыямі блізкага замежжа.

Павел КУЗЬМІЧ

Сказы Паўла Бажова

У апошні дзень зімы ў сталічнай дзіцячай бібліятэцы адбылася анлайн-сустрэчка выхаванцаў дзіцячага садка № 425 г. Мінска з равеснікамі з Ніжняга Тагіла. Разам з маленькімі амагарами прыгожыя слова ў бібліятэку завітала адміністрацыя дашкольнай установы, выхаватэлі і музычны кіраўнік.

Калегі з Урала падрыхтавалі змястоўную прэзентацыю па творчасці П. Бажова, а таксама інсцэніроўку па знакамітым творах «Серебряное копытце». Мінскія дашкольнікі на занятках папярэдняе азнаёмліліся з некааторымі сказами знакамітага пісьменніка, зрабілі калаж-інсталяцыю з героямі бажоўскіх сказаў, прадставілі таксама выразы і малюнкi.

Арганізатар сустрэчы паэтэса Іна Фралова згадала колішнія літаратурнае падарожжа на Урал, уражання ад якога былі апублікаваны ў газеце «ЛіМ».

Ганна СТАРАДУБ

конкурсы

Стваральная сіла

Літаратурны конкурс «Духоўная веліч» быў заснаваны ў 2018 годзе Брэсцкім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі і галоўным упраўленнем ідэалагічнай работы і па справах моладзі аблвыканкама сумесна з Брэсцкай і Пінскай епархіямі Беларускай праваслаўнай царквы і Беларускам фондам міру. Сёлета найлепшых літаратараў узнагароджвалі трэці раз!

Сакратар Брэсцкага епархіяльнага ўпраўлення, праіерэй Сяргій Петрусевіч павіншаваў Святлану Сцепанчук з Івацэвічаў, якая перамагла ў намінацыі «Паэзія» са зборнікам «Зірну на неба». А найлепшай у намінацыі «Публіцыстыка» была прызнана кніга найстарэйшага пісьменніка брэсцкай суполкі Фёдар Саевіча «Моя малая Родина — Беловежская пушча». Сакратар Пінскага епархіяльнага ўпраўлення, праіерэй Канстанцін Балакай уручыў узнагароду яго сыну Канстанціну Фёдаравічу.

Атмасферу ўчарыстасці і свята стварылі навучэнцы Брэсцкага музычнага каледжа імя Р. Шырмы, дзе прайшла цырымонія.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ
Фота даслана аўтарам

Па выніках конкурсу ў намінацыі «Літаратура для дзяцей і юнацтва» найлепшай была прызнана кніга Анатоля Брытуна «Трылогія прыгод тысячагоддзя». Узнагароду пісьменніку атрымаў з рук начальніка галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы і па справах моладзі Брэсцкага аблвыканкама Таццяны Гагакавай, якая падкрэсліла, што кожны конкурс — гэта магчымасць для творчых людзей унесці свой уклад у духоўнае развіццё Брэстчыны.

Старшыня праўлення Брэсцкага абласнога аддзялення Беларускага фонду міру Лідзія Раманюк уручыла ўзнагароду жабнікаўскаму пісьменніку Расціславу Бензеруку за кнігу «Сустрэча ў зялёным жыцці». Лідзія Мікалаеўна прызналася, што твор ускальхнуў у яе душы самыя шчымыя пачуцці, бо лёс галоўных герояў, сям'і Бензерукоў, падобны на лёс кожнай беларускай сям'і ў гады ваеннага ліхалецця.

На крылах маладосці і натхнення

Дзясяты раз Рэспубліканскі літаратурны конкурс маладых паэтаў «Мы народныя для натхнення» збірае таленавітых рускамоўных паэтаў у Брэсце. Творчае спаборніцтва прымеркавана да Года рускай мовы як мовы міжнацыянальных зносін у Садружжы Незалежных Дзяржаў.

Конкурс пройдзе ў дзвюх намінацыях: «Што помніць свет урагаваны?» (паэтычныя творы, прысвечаныя любові да Радзімы, захаванню гістарычнай праўды пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны ў сучасным свеце) і «Гэты свет прыдуманы не намі» (вольная тэма). Удзельнікі першага этапу даслаюць свае вершы на трох старонках фармату А4,

14-м шрыфтам і асобным файлам анкету з кантактамі, біяграфіяй, некалькімі фотаздымкамі да 1 мая 2023 года на электронны адрас: kras153@mail.ru.

На фінальным тур, які адбудзецца ў Брэсце 19—21 мая, будуць запрошаны пераможцы адборачных конкурсаў з усіх рэгіёнаў Беларусі. Яркім завяршэннем свята стане ўзнагароджанне найлепшых маладых твораў. Падчас фестывалю адбудуцца творчыя сустрэчы, майстар-класы, экскурсіі па памятных мясцінах Брэста.

Арганізатары — Рэспубліканскае грамадскае аб'яднанне «Рускае таварыства» і Саюз пісьменнікаў Беларусі пры падтрымцы прадстаўніцтва Рассупрацоўніцтва ў Рэспубліцы Беларусь.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

да ведама

Любіць і цаніць жыццё

Менавіта гэтую ідэю данёс спектакль Рагачоўскага народнага тэатра, пастаўлены на творах Уладзіміра Караткевіча. У аснове пакладзены п'еса «Апошнія каханне» па матывах апавесці «Ладзя роспачы» і апавяданне «Паром на бурнай рапэ». Спектакль з прыстаўкай «маралітэ», які прайшоў пры перапоўненай зале гарадскога Дома культуры, вельмі ўразіў глядачоў.

Як адзначыла рэжысёр народнага тэатра Наталля Каваленка, яна ставіла задачу паказаць Смерць з твораў класіка нашай літаратуры з іншага боку, даць магчымасць глядачам зразумець матывы яе дзеянняў. Паказаць, што збавіць жыццё — гэта зусім не жаданне Смерці, а яе праца. І што перад тым, як адпраўіць чалавека ў іншы свет, яна дае яму надзею зразумець свае памылкі і пачаць жыць нанова. Усе нашы артысты выконвалі свае ролі, як заўсёды, добрасумленна і таленавіта. Асобная падзяка дэкаратару Наталлі Гудковай: яе сцэнічнае афармленне дапамагло яшчэ глыбей асэнсаваць пастаноўку.

Міхась СЛІВА

на развітанне

Вёў дыялог з сучаснікам

Сумная вестка: на 61-м годзе жыцця нечакана памёр Анатоль Казлоў. Член Саюза пісьменнікаў Беларусі, вядомы прэзаік шмат гадоў аддаў на карысць літаратуры — як таленавіты творца і як сур'ёзны рэдактар. Удумлівы і чулы, дасведчаны і праніклівы — такім прыгадваюць прэфісіянала калегі.

Анатоль Казлоў нарадзіўся 28 ліпеня 1962 года ў вёсцы Асінаўка Краснапольскага раёна Магілёўскай вобласці. Скончыў Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт (1985). Некалькі гадоў працаваў у будакашальскай раённай газеце «Авангард». Служыў у Савецкай Арміі ў Сібірскай ваеннай акрузе (1985—1987). У 1988—1990 гадах вучыўся ў аспірантуры пры Інстытуце літаратуры АН БССР, рыхтаваў дысертацыю «Сагыра і гумар у беларускай літаратуры 1920-х — пачатку 1930-х гадоў» (работу пісаў пад кіраўніцтвам Івана Навуменкі).

Працаваў літаратар на розных адказных пасадах. Анатоль Казлоў быў загадчыкам розных аддзелаў у часопісах «Польмя», «Маладосць», «Нёман». У 2003—2009 гадах з'яўляўся галоўным рэдактарам газеты «Літаратура і мастацтва». У апошні час загадваў аддзелам прозы «Польмя».

Анатоль Саргеевіч — аўтар кнігі прозы «Міражы ценяў» (1990), «І тады я памёр…» (1993), «Незламана свечка» (2000), «Юргон» (2006), «Горад у нябёсах» (2009), «Той, хто абганяе сны» (2014)... Аўтара хваліла жыццё сучасніка, яго надзеі і сумненні — Анатоль Казлоў нібы запрашаў чытача да шчырай гутаркі. Між тым у многіх яго творах рэальнае спалучаецца з містычным. Нямала ўвагі пісьменнік надаваў традыцыям і звычаям беларусаў, духоўным каштоўнасцям продкаў. У гэтым выяўлялася любоў да культуры і мовы, гісторыі і міфалогіі.

Калектыву «ЛіМа» смуткуе з прычыны гэтай страты. Светлая памяць цудоўнаму пісьменніку і спагадліваму сябру.

Віктар ШНІП

Балада Анатоля Казлова (28.07.1962—19.03.2023)

Узарвалася сэрца... І ўсе зарапады Запоўнілі неба тваё, і цябе Панеслі анёлы да роднае хаты, Якая ўтравела, нібы карабель, Што плыў адзінока

праз тлумнае ўчора
У светлае Заўтра, але не далгуй,
Бо знікла тваё несамотнае мора,
Якое любіў ты, дзе з птушкамі жыў,
Якіх разумей і цябе разумелі...
І маці сустраў, у ціш павяла,
І больші тваё ўсе праз міг адбалелі,
І сцежка зрабілася ніткай святла,
Дзе слёзам трымацца —

адвечным каралям —
Якія ў душы ты цярыліва насіў.
І ты не пугаўся: «За што так караеш
Нас, Божа?» Ты моўчкі

што трэба рабіў
Для родных, сяброў і для любяе хаты,
Якая з табою цяпер паплыве
Праз траву, праз неба і ўсе даляглыды
Пад ветразем прозы тваёй, дзе жыве
Усё, што табою было і згарала,
І ў ночы знікала, нібыта ў вадзе...
Узарвалася сэрца... І птушкаю стала,
Якая ўжо нас не пакіне нідзе...

«ЛіМ»-люстэрка

Міжнародны маладзёжны тэатральны форум «M@rt.кантакт-23» праходзіць у Магілёве. У афішы значыцца 19 спектакляў тэатральных калектываў з Беларусі, Расіі, Казахстана і Балгарыі. Магілёў, дарэчы, прадстаўляюць абласны драматычны тэатр з камедыяй «Шалёныя грошы» і абласны ляльчыны тэатр з прэм'ернай пастаноўкай «Магіла льва». У Міжнародны дзень тэатра 27 сакавіка пераможку ўручаць галоўны прыз фестывалю — «Залатую маску». Гэтую ж узнагароду атрымаюць і два спектаклі, якія будуць прызнаны найлепшымі па выніках галасавання глядачоў і на думку маладзёжнага журы. Астатніх удзельнікаў узнагародзяць «Сярэбранымі маскамі». Акрамя асноўнай праграмы для аматараў тэатра праводзіцца традыцыйны майстар-класы, творчыя сустрэчы, майстэрня маладой рэжысуры, выставачныя экспазіцыі.

Фестываль рускай культуры праходзіць у Мінску. Мерапрыемства арганізавана пры падтрымцы Дэпартаменту знешнеэканамічных і міжнародных сувязей горада Масквы, паведамляюць «Мінск-Навіны». Праграму склалі адкрыццё кніжнай выставкі ў Доме Масквы ў Мінску і на XXX Мінскай міжнароднай выставцы-кірмашы. Наведальнікам прадстаўляюць экспазіцыю твораў Юрыя Палаякова «Совдетство. Актуальная ретроспектыва». У Доме Масквы ў Мінску запланаваны творчыя майстар-класы «Вялікі і магутны. Чытаем і складаем з Еняй і Еляй». Аўтар серыі пра яноўцаў Еню і Елю Ганна Ганчарова навучыць дзяцей і іх бацькоў складаць цікавыя гісторыі. Кандыдат медыцынскіх навук, кардыёлаг, член Еўрапейскага таварыства кардыёлагаў Кацярына Звалінская правядзе прэзентацыю серыі кніг па здаровым ладзе жыцця, а таксама выступіць з серыяй лекцыяў «Як правільна карыстацца жыццём».

Канцэрт «Музыка без межаў» у гонар 150-годдзя Сяргея Рахманінава адбудзецца 1 красавіка ў Вялікім тэатры Беларусі. Праект, прымеркаваны да Дня яднання народаў Беларусі і Расіі, арганізаваны пры садзейнічання Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы. У гонар юбілею вялікага кампазітара прагучыць другая сімфонія ў выкананні сімфанічнага аркестра тэатра пад кіраўніцтвам запрошанага маэстра Аляксея Багарада (Вялікі тэатр Расіі). У выкананні аркестра і салістаў мінскага тэатра таксама прагучаць фрагменты оперы «Алека», класічныя рускія раманы Рахманінава, Чайкоўскага, музыка Глінкі і Свірыдава. У якасці спецыяльнага госця ў гэты вечар запрошаны народны артыст Расіі Сяргей Радугін — адзін з найбольш вядомых рускіх вялянчэлістаў.

Гастролі Калужскага абласнога драматычнага тэатра прайдуць на сцэне Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра, перадае агенцтва «Мінск-Навіны». 3 красавіка глядачы ўбачаць трагікамедыю «Гора ад розуму». Прэм'ера спектакля ў Калужскім абласным драматычным тэатры адбылася ў 2021 годзе. Над ім працавала пастановачная група ў наступным складзе: рэжысёр-пастаноўшчык Роберт Манукян, мастак-пастаноўшчык Барыс Шлямін, мастак па касцюмах Аксана Багдановіч, мастак па святле Мікіта Смолаў, харэограф Алена Юдзіна.

Гродзенскі музей гісторыі рэлігіі падрыхтаваў новую выставку «Падарожжа на Усход», піша БелТА. Выстаўка складаецца з пяці раздзелаў. У першым экспануецца мемуарная літаратура з апісаннем падарожжаў, другі прысвечаны паломніцтву на Святую Зямлю, трэці раздзел знаёміць з амулетамі і традыцыйным адзеннем народаў Сярэдняй Азіі, чацвёрты апісвае рэлігійную культуру Індыі, а пяты — культуру народаў Кітая і Японіі. Наведальнікі новай выставкі змогуць убачыць спраўдзеныя рарытэты, сярод якіх — кітайскія і японскія статуэткі міфалагічных персанажаў з косці і фарфору, будыйскія абразы на тканіне, кніга «Паломніцтва ў Святую Зямлю» Мікаіла Хрыстафоравіча Радзівіла 1614 года, а таксама стагадовыя жаночыя амулеты з Сярэдняй Азіі. 26 сакавіка і 2 красавіка па экспазіцыі «Падарожжа на Усход» запаланаваны куратарскія экскурсіі.

Рэшткі двух 5500-гадовых дамоў знайшлі ў правінцыі Шаньсі на поўначы Кітая, піша РІА «Новости». Будынок адносяцца да неалітычнай культуры Янша, якая ўзнікла 5000 — 7000 гадоў таму. «Вялічэнне падмуркаў дамоў мае вялікае значэнне для вывучэння канструкцыі, планіроўкі, тэхналогіі будаўніцтва і функцыяў будынкаў сярэдняга перыяду культуры Янша», — адзначыў кіраўнік археалагічнага праекта Ван Пуцзюнь. Падмурка адной пабудовы па плошчы 39 квадратных метраў, а другой — 30 квадратных метраў. На тым, што буйнейшы, знайшлі фрагменты розных артефактаў (напрыклад, каменныя жорны і керамічныя гаршкі).

Цікавінік ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

«Літаратура замацоўвае мір.»

Як прывабіць да кнігі маладога чалавека, выхаваць праз друкаванае слова грамадзяніна і патрыёта; наколькі якасна, таленавіта, глыбока адлюстраваны цяперашні час у творах сучасных пісьмennisкаў, чым яны жывуць і дыхаюць; якая роля належыць мастацкаму слову ў нашы дні, што можа і што павінен зрабіць сёння пісьмennisнік для суайчыннікаў і для тых, хто прыйдзе пасля; якія прыклады актыўнага ўздзеяння праз слова на рэчаіснасць, уплыву на ход падзей ведае гісторыя; што такое мір увогуле і стваральная праца, што ўяўляе сабой сёння сусветная структура кніжнага рынку і які сегмент у ёй займае друкаваная прадукцыя расійска-беларускага рэгіёна; ці ёсць цяпер у грамадстве ідэалогія і ці з'яўляецца яна дзейным сродкам уздзеяння на чалавека — гэтыя і некаторыя іншыя, надзвычай істотныя для сённяшняга няпростага жыцця пытанні былі абмеркаваны падчас міжнароднага сімпозіума літаратараў «Пісьмennisнік і час», галоўным стрыжняем якога стала тэма «Някніжны свет».

Сустрэча адбылася ў Беларускім дзяржаўным універсітэце ў фармаце афлайн і анлайн.

Пасяджэнне стала першай падзеяй у межах XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу. Адкрыў яго міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь **Уладзімір Пярцоў**. Ён звярнуў увагу на распаўсюджанне кніжнай прадукцыі ў нашай краіне, падкрэсліў важнасць сацыяльна значнай літаратуры, якая выдаецца дзякуючы дзяржаўнай падтрымцы — і хоць праз яе нельга атрымаць грашовага прыбытку, аднак прыбытак духоўны, што выявіцца праз гады, мае каштоўнасць нашаму большому... Акрамя таго, міністр адзначыў, што тэма сімпозіума першапачаткова задумвалася як у пэўным сэнсе правакацыйная, каб у кожнага з дакладчыкаў была падстава паразважаць пра тое, які можа быць свет, дзе няма кнігі, і прыйсці да высновы, што свет без яе немагчымы...

З самага ранняга ўзросту, перакананы У. Пярцоў, чалавека фарміруе кніга, і ад яе ў вялікай ступені залежыць тое, якім ён стане, бо літаратура дае прыклады і герояў, і адмоўных вобразаў, праз што вучыць быць грамадзянінам, патрыётам, гатовым стаць на абарону Радзімы, мець уласнае, а не навязанае кімсьці меркаванне пра ўсё, што адбываецца ў свеце...

грамадзяніна сваёй краіны, у фарміраванні грамадскай свядомасці. Гэта тэма, перакананы намеснік міністра, у нашы дні мае надзвычай актуальнае значэнне...

Адзін з праектаў, які прэзентуецца падчас Мінскай міжнароднай выстаўкі-кірмашу, прадстаўляе падборку кніг, прысвечаных тэме міру. Пад іх вокладкамі — творы, дзе аўтары паспрабавалі раскрыць паняцце міру. Гэты праект будзе цікавы і запатрабаваны ў сучаснікаў, упэўнены І. Бузоўскі.

Не менш змястоўным стала і выступленне рэктара Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта прафсаюзаў **Аляксандра Запясцоўскага**. Ён падзяліўся меркаваннямі пра важнасць выхавання, у тым ліку ідэалагічнага, сучаснага грамадзяніна, прывёў прыклад з гісторыі яго роднага горада.

Так, падчас Вялікай Айчыннай вайны блакадны Ленінград быў выратаваны ад прыцэльнага абстрэлу фашыстаў: прафесар Міхаіл Баброў знайшоў магчымасць зафарабаваць усе залатыя шпілі — дамінанты купалоў горада... Інакш архітэктурныя аб'екты маглі б стаць арыенцірамі для дальнабойнай артылерыі...

— Паняцце педагагічнай сістэмы выбудоўваецца толькі тады, калі ёсць мэта выхавання і ідэал чалавека. Гэты ідэал і ёсць тым вобразам грамадзяніна, да выхавання якога мы павінны імкнуцца. У сценах нашай навучальнай установы мы выпрацавалі сваю культурацэнтрэрыскаю канцэпцыю — яна абіраецца на найлепшыя дасягненні сусветнай і айчынай культуры. Ёй мы і падпарадкавалі мадэль адукацыі апошніх дзесяцігоддзяў у нашым універсітэце. Мы павінны даваць моладзі сапраўдныя каштоўнасці, якія і акумуляваны ў нашай агульнай з Беларусскаю літаратураю...

Даклад рэктара Беларусскага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктара педагагічных навук, прафесара **Андрэя Карала** прагучаў анлайн. Навуковец засяродзіў увагу на актуальнасці тэмы сімпозіума.

— Часам бывае, што веданне пра сваё няведанне з'яўляецца глыбокім ідэалагічным паняццем, — разважаў А. Кароль. — У маіх мастацкіх творах я адлюстравалі тэмы сучаснасці, паказаў праблемы масавага чалавека і яго гібель...

Тое, што чалавек аддаляецца, горш чую іншых, усё больш зачыняе дзверы да свайго ўнутрага «я», дае найлепшыя магчымасці для маніпулявання ім — вось у чым, на думку А. Карала, адна з найактуальнейшых праблем сучаснага чалавека, замкнёнага ў свеце гаджэтаў і лічбавай культуры.

кніга, яна імгненна пераставалася па-руску, — адзначыў М. Швядкой.

Разважаў пра ролю творцы і ганаровы старшыня Саюза пісьмennisкаў Беларусі **Мікалай Чаргінец**:

— Кожны з нас павінен задумвацца: а што пісьмennisнік можа зрабіць у гэты складаны час? Роля літаратара становіцца сёння надзвычай важнай, бо сітуацыя, якая склалася ў свеце, пагражае гібельлю мільёнаў людзей. Але народ заўжды прыслухоўваўся да пісьмennisнікаў як да носьбітаў мудрасці...

М. Чаргінец згадаў айчынных творцаў, якія падчас Вялікай Айчыннай вайны натхнілі словам на барацьбу, спрыялі непакіснасці волі і мужнасці, не давалі загаснуць у душах людзей агеньчыкам надзеі. Так, у звароце да змагаюся супраць захопнікаў Янка Купала заклікаў: «Партызаны, партызаны, // Беларускія сыны! // За няволю, за кайданы // Рэжце гітлерцаў паганых, // Каб не ўскрэслі век яны!» Гэтыя палымныя радкі, створаныя ў 1941 годзе, перакананы пісьмennisнік, з'яўляюцца яркім прыкладам выканання літаратарам сваёй місіі...

Інфарматыўны характар насіла выступленне намесніка міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь, кандыдата сацыялагічных навук **Ігара Бузоўскага**. Ён нагадаў, што галоўнай мэтай канструктыўнай часткі грамадства, прадстаўнікоў дзяржструктур і творчых асоб з'яўляецца стварэнне і забеспячэнне ўмоў для мірнага жыцця, і прапанаваў паразважаць, што такое мір і творчасць сёння.

— Мір — гэта не бяздзейнасць і сузіранне, гэта — найцяжэйшая праца, — падкрэсліў дзяржаўны дзеяч. — Мір трэба адстойваць усімі сродкамі! Кожны народ мае права на жыццё, уяўленне пра яго, — яно склалася ў ходзе перажытага: радасці перамог і горьчы паражэнняў...

І. Бузоўскі канстатаваў, што сёння за права на жыццё даводзіцца змагацца ў самых жорсткіх войнах ідэй, жыццёвых сэнсаў, а часам і ў далёка не творчых аколах. Ён згадаў прыклады ваеннай тэматыкі з сусветнай літаратуры і адзначыў ролю кнігі і пісьмennisніка ў стварэнні станоўчага вобраза

Мастацтвазнаўца, тэлеведучы, грамадскі і культурны дзеяч, спецыяльны прадстаўнік Прэзідэнта Расійскай Федэрацыі на міжнародным культурным супрацоўніцтве **Міхаіл Швядкой** разважаў пра тое, наколькі поўна і якасна ў творах, што сёння выходзяць з друку, адлюстраванае час. Ці можа літаратура быць сродкам, здольным змяніць жыццё, стаць процівагай хаосу і апакаліпсісу? Усё залежыць нават не ад актуальнасці тэмы, а ад актуальнасці думкі, ад глыбіні мастацкага пранікнення, ад сілы таленту творцы, перакананы М. Швядкой.

— Вельмі часта на літаратуру перакладаюць адказнасць, якую яна не можа вынесці. Натуральна, праз мастацкую творчасць мы можам уплываць на наша жыццё, але і мастацкая творчасць залежыць ад таго, як мы жывём. Гэта ўсё ўзаемазвязана... У нас, у Расіі, слова заўсёды было апазіцыяй да апакаліпсіса, тым, што ахоўвае ад жахаў, упарадкоўвае рэчаіснасць, гарманізуе яе — гэта і з'яўляецца найвышэйшай яго місіяй, — дзяліўся развагамі дакладчык.

Сёлетні год на прасторы краін СНД аб'яўлены Годам рускай мовы. У сувязі з гэтым для расійскага чытача надзвычай важна, каб беларускія аўтары выдаваліся па-руску.

— Згадваючы найлепшыя традыцыі, адзначу, што, калі ў Беларусі выходзіла значная для сучасніка

Мы за свет з кнігамі!..»

Сцэнарыст, актёр, лаўрэат шматлікіх прэміяў у галіне літаратуры, пісьменнік і грамадскі дзеяч **Вячаслаў Бандарэнка** разважаў пра ўласцівае сучаснай літаратуры, якімі, на яго думку, з'яўляюцца няспешнасць, сумленнасць і сур'езнасць. У кантэксце заяўленай тэмы яны маюць выразнае гучанне, бо асабліва сённяшняга часу ў тым, што чалавек на кожным кроку сутыкаецца з хлуснёй, замаскіраванай пад ісціну. Літаратар зрабіў экскурс у гісторыю пачатку XX стагоддзя і прааналізаваў, якія з'явіліся ў той час спарадзілі найлепшыя ўзоры літаратуры. Сапраўды глыбокі аўтар не рвецца імгненна выявіць сваю рэакцыю на тое, сведкам чаго становіцца, перакананы У. Бандарэнка. Так, сусветныя шэдэўры з'яўляліся не адразу пасля падзей, якія паслужылі асновай стварэння сюжэта — патрэбны час, каб пераасэнсаваць іх: размова літаратара — гэта гутарка не столькі з сучаснікамі, колькі з нашчадкамі. Ён узіраецца ў карціну дня, спрабуючы ўбачыць там чалавека з вялікай літары, рух яго сэрца і душы, яго злучэнне з гісторыяй і плыню эпохі...

Выступае Міхаіл Швідкоў.

— Хацелася б, каб цяперашнія аўтары пачыналі сваю працу з нескладаных пытанняў, звернутых да сябе, бо ў нас захавалася ўспрымання пісьменніка як сумлення нацыі, як асобы, шчырай са сваімі чытачамі, сабой і эпохай, — рэзюмаваў В. Бандарэнка.

На адмысловай задачы мастацтва — гарманізацыі рэальнасці — зрабіў акцэнт рэктар Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь, кандыдат гістарычных навук, дацэнт **Вячаслаў Даніловіч**.

— Мастацкая творчасць павінна задаваць высокія духоўна-маральныя арыенціры, сець разуменне, добрае, вечнае, абапіраючыся на традыцыйныя каштоўнасці, — разважаў дакладчык. — У гэтым напрамку ў нас ужо шмат зроблена, і заслуга ў тым найперш Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі і яго прынцыповай пазіцыі...

Акрамя таго, В. Даніловіч засяродзіўся на іншых важных праблемах сучаснасці: фарміраванні культуры чытання, неабходнасці жывога, а не праз гаджэты, кантактавання. Грунтоўны актэнт, апроч іншых, быў ім зроблены на ідэалогіі, якая абавязкова павінна прысутнічаць у выхаванні і адукацыі, у іншых сферах жыцця. Развіццё любой дзяржавы без ідэалагічнай сферы, на думку выступаўшых, немагчымае, бо засноўваецца на патрыятызме, гістарычнай памяці і традыцыйных духоўна-маральных каштоўнасцях, інакш грамадства альбо будзе дэградраваць, альбо ідэалогія будзе навязана знешнімі сіламі...

— Народ, які не ведае сваёй гісторыі, не мае будучыні, — канстатаваў В. Даніловіч.

Старшыня Праўлення Саюза пісьменнікаў Расіі **Мікалай Іваноў**, у мінулым — ваенны журналіст, праілюстраваў актуальнасць тэмы сімпозіума «Пісьменнік і час» на прыкладзе таго, што было зроблена ў асяродку пісьменніцкай суполкі. Так, пасля пачатку спецыяльнай ваеннай аперацыі ва Украіне намаганні расійскіх літаратараў было выдзелена 8 зборнікаў вершаў, якімі аўтары адгукнуліся на падзеі. Сярод твораў зборнікаў ёсць і тыя, што належыць п'яру жанчын. Асаблівым прадметам гонару, як адзначыў М. Іваноў, з'яўляецца тое, што ў ніводным з вершаў пад вокладкамі гэтых кніжак няма заклікаў

да забойства. Выданні сталі настолькі запатрабаванымі, што былі накіраваны салдатам, якія ўдзельнічаюць у СВА.

Пісаць без умоўнага «наркозу» — вось галоўнае пажаданне М. Іванова ўсім калегам па п'яры, бо толькі жывое адчуванне болю ў душы і з'яўляецца своеасаблівым сведчаннем правільнасці, сапраўднасці творчага працэсу.

Надзвычай насычаным цікавымі фактамі стаў даклад грамадскага дзеяча, доктара педагагічных навук, прафесара, заслужанага дзеяча навукі Рэспублікі Беларусь **Аляксандра Радзькова**. Навуковец выявіў паралелі ў развіцці грамадства і ў функцыянаванні законаў квантавай фізікі. Здавалася б, што можа быць агульнага паміж грамадствам і квантавай фізікай? Што тычыць спроб чалавека зрабіць тыя ці іншыя сацыялагічныя прадказанні, то гэта, на думку літаратара, магчыма толькі з пэўнай доляй верагоднасці, а развіццё інтэлекту адбываецца не інакш як праз пазнанне свету фізічных з'яў і законаў фізікі. Пісьменнік, як перакананы А. Радзькоў, у першую чаргу з'яўляецца даследчыкам, бо ў любым значным творы ажыццяўляе сінтэз і аналіз рэчаіснасці...

— Літаратар не павінен замыкацца на ўласную аўдыторыю — пойдзе толькі на карысць, калі ён будзе думаць і аб свеце прыроды. Адбываюцца значныя адкрыцці ў астраноміі і іншых сферах навукі, і штотым раз яны даводзяць: як шмат існуе таго, аб чым мы не ведаем! — на высокай ноте А. Радзькоў рэзюмаваў галоўнае ў сваім выступленні, высновы якога адначасова можна лічыць і своеасаблівым наказам сучаснікам — калегам па п'яры.

Меркаваннямі наконт асаблівасцей псіхічнай сферы сённяшняга карыстальніка лічбавых тэхналогій падзяліўся доктар палітычных навук, прафесар Маскоўскага дзяржаўнага інстытута міжнароднага адносін **Яўгеній Коктыш**. На яго думку, цяпер надзвычай важна зразумець не тое, што адбываецца ў свеце, а менавіта як яго адбываецца. Навуковец прыйшоў да высновы, што чым больш эмоцый перажывае чалавек, тым менш ён здольны даць адекватную ацэнку падзеям, якія маюць месца, і, адпаведна, такім чалавекам лгчэй кіраваць... Тое, што адбываецца з грамадствам цяпер, — гэта дуалізм свядомасці, калі ёсць толькі «чорнае» і «белае» і ўсё зводзіцца да выбару аднаго з бакоў. Альтэрнатывай гэтай мадэлі з'яўляецца трохкатэгарыяльнае мысленне, якое робіць успрымання рэчаіснасці аб'ёмным.

Развіццё такога мыслення спрыяе кніга, якая выхоўвае грамадзяніна, здольнага глядзець на любога прапагандыста зверху ўніз, — разважаў Я. Коктыш.

Эмацыянальна афарбаваным і адным з самых змястоўных быў даклад старшыні Пастаяннай камісіі па адукацыі, культуры і навуцы Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, доктара гістарычных навук, прафесара **Ігара Марзалюка**. Ён разважаў пра беларускі канцэпт улады, падмацоўваючы свае высновы прыкладамі таго, як гэтае паняцце адностварана ў творах сучасных айчынных пісьменнікаў і некаторых старажытных летапісах. Так, на яго думку, канцэпт ідэальнай улады паходзіць ад хрысціянскай традыцыі і абапіраецца на біблейскі пастулат аб уладзе. Галерэя вобразаў, прыведзеных І. Марзалюком, пачыналася ад Усяслава Чарадзея і Вітаўта Вялікага — і гэтыя, і іншыя, згаданыя гісторыкам уладары, на ўсе сто адпавядалі вышэйзгаданаму канцэпту. І. Марзалюк прыводзіў прыклады

Міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Пярцоў.

ў тым ліку з фальклору, з твораў Уладзіміра Караткевіча і Андрэя Федарэнкі.

Вера ў справядлівасць і разуменне ўлады не як вартавога, а як найвышэйшага арбітра, які мае поўнае права выправіць грэх і пакараць вінаватых, характэрна для традыцыйнай беларускай ментальнасці, перакананы І. Марзалюк.

— Гэтыя архетыповыя формы для нашай калектыўнай свядомасці жывуць і перамагаюць, таму мы заўжды будзем трымацца спрадвечных традыцый, — зазначыў выступаўца.

Цікавым, інфарматыўным быў экскурс у гісторыю беларуска-кітайскіх культурных, літаратурных і навуковых сувязей, які прагучаў у онлайн-дакладзе доктара філалагічных навук, прафесара, дэкана факультэта рускай мовы Другога Пекінскага ўніверсітэта замежных моў **Чжан Хуэйцынь**.

Паэт, перакладчык, член Саюза пісьменнікаў Узбекістана **Мікалай Ільін** зазначыў, што адносіны «пісьменнік — час» маюць перш за ўсё літаратурна-эстэтычныя вымярэнне. Літаратар выказаў занепакоенасць наконт уземадзяння з пакаленнем, якое не падрыхтавана да ўспрымання гістарычных фактаў, эстэтычных ведаў, культуры чытання. Перад пісьменнікамі паўстае псіхалагічная праблема: літаратура пачынае прайграваць візуальным відам мастацтва. Прычына ў тым, што адбываецца так званы гіганцкі гістарычны зрух...

— Перш за ўсё мы павінны думаць, як эстэтычна будзем адказваць на выклікі часу, — зазначыў М. Ільін.

Падводзячы вынікі маштабнай сустрэчы, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда», старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі **Алесь Карлюкевіч** разважаў пра пошук маральных катэгорый, выбар, які дапаможа пісьменніку быць «дальназоркім», зразумець спробы творцы ўгадаць час і адчуць тое, што заўтра стане рэаліямі нашага жыцця.

Аліса БРАТКА
Фота Кастуся ДРОБАВА

Узаемаўзбагачэнне культуры

Важная падзея XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу — прэзентацыя праекта «Сучасная літаратура краін СНД». Гэты праект разлічаны, у першую чаргу, на ўмацаванне культурных і гуманітарных сувязей. На працягу трыццаці гадоў незалежнасці ў кожнай з краін СНД працягвала развівацца мастацкая літаратура, з'явіліся новыя аўтары і значныя творы, пра якія сёння недастаткова вядома на агульным культурным полі Садружнасці.

Анталогіі літаратур краін СНД выданы на высокім мастацкім і паліграфічным узроўні. Да іх стварэння былі прыцягнуты найлепшыя перакладчыкі і рэдактарскія сілы краін СНД.

У Мінску будуць прадстаўлены тры тамы анталогіі «Сучасная літаратура краін СНД», якія ўключаюць творы прозы, паэзіі і дзіцячай літаратуры, перакладзеныя на рускую мову. У праекце ўдзельнічаюць усе краіны, якія ўваходзяць і ўваходзілі ў склад СНД. Праект рэалізоўваецца пры садзейнічванні спецыяльна створаных рэдакцыйных саветаў у кожнай краіне-ўдзельніцы. Праца дазволіла склаці досыць аб'ёмную і яркую карціну сучаснага стану літаратур народаў краін СНД, прадставіць найбольш актуальныя тэмы і пытанні, якія сёння ўздымаюць аўтары.

Пісьменнікаў на прасторы СНД — паэт, драматург, сцэнарыст Андрэй Усачоў.

У анталогію сучаснай прозы ўвайшлі творы многіх папулярных беларускіх аўтараў: народнага пісьменніка Беларусі Мікалая Чаргінца, лаўрэатаў дзяржаўных і літаратурных прэміяў Івана Саверчанкі, Уладзіміра Саламахі, Георгія Марчука, Віктара Праўдзіна, Уладзіміра Гаўрыловіча. У кожнага пісьменніка свой метад рэалізацыі творчай задумкі, свая мастацкая манера. Але ўсе яны сыходзяцца ў адным: прадстаўляюць беларускую літаратуру, у якой асэнсоўваецца сучасны свет у яго разнастайнасці.

У анталогію сучаснай паэзіі — багацце беларускага паэтычнага слова. Чытач сустрэне імёны такіх вядомых майстроў слова, як Уладзімір Карызна (аўтар слоў гімна Беларусі), Міхаіл Пазнякоў (шырока прадстаўлены ў школьнай праграме), Уладзімір Мазго (паэт-песеннік), творчасць якіх напоўнена яркай вобразнасцю, разважаннямі пра лёсы пакаленняў, філасофскім разуменнем жывіцы. Усяго — дзесць аўтараў з Беларусі.

Беларускія старонкі ў том дзіцячай літаратуры звязаны з творчасцю пісьменнікаў, чые творы даўно палюбіліся юнаму чытачу, — Міколы Чарняўскага, Ніны Галіноўскай. Найлепшыя літаратурныя традыцыі папярэдняй працягваюць Генадзь Аўласенка, Алесь Карлюкевіч, Алена Стэльмах, Кацярына Хадасевіч-Лісава. Сучасную дзіцячую літаратуру ў Беларусі адрознівае разнастайнасць жанраў, накіраванасць на духоўна-маральнае выхаванне, актыўнае далучэнне да чытання.

У Мінску прадстаўлены анталогіі-білінгвы: сучаснай рускай прозы і сучаснай рускай паэзіі. Выпушчаны яны ў партнёрстве з выдаўцамі краін Садружнасці, адпаведна, у 11 варыянтах, гэта значыць, на рускай і на ўсіх мовах краін — удзельніц праекта. Гэта ўнікальныя выданні, паколькі сучасныя расійскія пісьменнікі і паэты за апошнія тры дзесяцігоддзі перакладзілі на мовы народаў краін СНД яшчэ радзей, чым нацыянальныя пісьменнікі на рускую.

Своеасабліва культурнай падзеяй стаў пераклад сучаснай рускай прозы і паэзіі на беларускую мову, да якой далучыліся многія вядомыя літаратары Беларусі, якія паспяхова рэалізоўваюць сябе ў перакладчыцкай дзейнасці. Як вядома, руская літаратура новага тысячагоддзя ўбірае ў сябе найлепшыя ўзоры рускай класікі, і ў той жа час ёсць нямала пісьменнікаў, якія ствараюць незвычайныя, прарыўныя творы. Анталогіі рускай прозы і паэзіі цікавыя тым, што ў іх ярка адлюстравана карціна сучаснага літаратурнага працэсу ў Расіі.

Анталогіі-білінгвы даюць унікальную магчымасць пазнаёміцца з творами многіх сучасных расійскіх аўтараў на мове арыгінала — рускай — і адчуць гучанне твораў у перакладзе на беларускую мову. Гэта, безумоўна, узаемаўзбагачае нашы культуры.

Марыя ЛІПЕНЬ

Лёс паветранага аса

У маскоўскім выдавецтве «Молодая гвардия» ў серыі «Жыццё знакамітых людзей» пачылася свет дакументальнае даследаванне «Міхаіл Дзевятаеў» — кніга вядомага расійскага пісьменніка-марыніста Мікалая Чаркашына, які нарадзіўся ў Ваўкавыску, на Гарадзеншчыне. Сваё выданне наш зямляк прысвяціў легендарнаму паветранаму асу.

— За ўсю гісторыю вайны XX стагоддзя нікому яшчэ не ўдалася зрабіць тое, што зрабіў старшы лейтэнант Міхаіл Дзевятаеў: падняць у паветра нямецкі самалёт і вылецець на ім з-пад носа праціўніка, — значнае пісьменнік Мікалай Чаркашын. — Усіх, хто ўнікаў у гэтую неверагодную гісторыю, захапляла спалучэнне шчаслівых выпадковасцей, дэтэктывуны ход падрыхтоўкі да захопу самалёта і самога палёту.

Але пры гэтым за кадрам засталася найважнейшая дэталі: самалёт Хе-111, на якім пералёцела лінію фронту група Дзевятаева, быў носьбітам многіх ваенных сакрэтаў нямецкіх ракетчыкаў. Ён жа быў нашіпаваны апаратурай для адсочвання палёту ракет і кіравання імі з паветранага КП! Болей за тое, старшы лейтэнант Дзевятаеў паведаміў камандванню дакладныя месцы размяшчэння стартавых сталяў на палігоне, і па іх былі нанесены знішчальны ўдар з паветра. Калі аб гэтым дакладзілі Герынгу, ён прыйшоў у лютаць і загадаў аддаць пад трыбунал начальства лагера Пенемюндэ з камандантам аэрадрома на чале...

Кніга пра героя, якая пачыла свет накладам 2000 экзэмпляраў, прэзентавана і ў час мерапрыемстваў XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу. Нагадаем, што Мікалай Чаркашын, дзе ягога цесна звязаны з Беларуссю, дзе ён жыў не толькі ў Ваўкавыску, але і Баранавічах, Шчучыне, Смаргоні, з'яўляецца аўтарам многіх гістарычных кніг, твораў, якія расказваюць пра Ваенна-марскі флот СССР, а таксама Расійскай імперыі. Зусім нядаўна ў Выдавецкім доме «Звезда» пачаў свет рамана М. Чаркашына «Берасцейскія вароты».

Мікола БЕРЛЕЖ

На мяжы злачынства і пакарання

На пошту выдавецтва «Чатыры чвэрці» амаль пяць гадоў таму прыйшла заяўка ад аднаго аўтара. Імя Ксеніі Бахаравай было знаёмым толькі па крымінальнай тэлепраграме «Зона Х», якая асвятляла некаторыя жаклівыя моманты з нашага жыцця. Зацікавіла, як жа магла Ксенія Васільеўна «адаптаваць» жывы выпадак ў мастацкі твор. Насамрэч адразу пасля азнаямлення з рукапісам стала зразумела, што прадстаўлена апавесць, напісаная прастай мовай пра няпростыя ды незвычайныя з'явы, зацікавіць і чытачоў. Сюжэт інтрыгаваў, хацелася ісці за аўтарам, каб даведацца, што адбудзецца далей.

Вядома, што дэтэктыў як жанр з'явіўся ў 1841 годзе «з лёгкай рукі» Эдгара По. Яго «Забойства на вуліцы Морг» — любімы твор многіх да сёння. Крымінальная проза заўсёды прыцягвала ўвагу чытачоў загадкаваасцю падзей, складанасцю высвятлення абставін злачынства.

Мы запрасілі Ксенію Васільеўну да сябе ў рэдакцыю, распыталі, як здарылася, што яна ўступіла ў пісьменніцкую каліяну менавіта з крымінальнымі тэмамі. І вось што яна расказала: «Напрыканцы 2000 года я ўпершыню выйшла ў эфір у якасці вядучай, стваральніца і кіраўніца тэлевізійнай праграмы «Зона Х», крымінальных навін 24/7. Атрымалася, што мая заяўка перамагла ў конкурсе новых перадач. Нарадзілася і адпаведная назва, а праз два месяцы мы атрымалі галоўны прыз з рук вядомага пісьменніка Аркадыя Вайнера на Міжнародным фестывалі праваахоўных праграм. Праз

тры гады я далучылася да вытворчасці дакументальных фільмаў «Дакументальная сага» на тэлеканале Лад і «Злачынства стагоддзя» на тэлеканале АНТ. Знаёмілася з прафесійнымі следчымі, наведвала амаль усе турмы і калоніі, бачыла вінаватых і не зусім. Некаторыя з іх засталіся ў памяці і душы, захацелася занатаваць на паперы іх псіхалагічныя вобразы і неверагодныя лёсы. У архівах знайшла чорна-белую кінастужку следчага эксперыменту 1971 года, на якой сівы фігурант крымінальнай справы выкопваў на могілках слоік з грашмыма. Два дзясяткі аршытаваных злачынцаў так хавалі заробленае на сельскагаспадарчай кааперацыі пад кіраўніцтвам старшын, прадрымальніцкі талент якога намацаў залатую жылу, што дазваляла кожнаму работніку зарабляць да 400 савецкіх рублёў на дзень. Паколькі траціць іх не было куды, захоўвалі ў

банках на могілках. Безумоўна, галоўны герой гадоў на сорак апярэдзіў свой час. Тады ў мяне нарадзілася першая кніга пад назвай «Кооп стоп», яна і акрэсліла мой цяпер любімы жанр — дэтэктыў, у якім спалучаецца пўзнае веданне дэталаў крымінальнай справы і спецыфічная мова».

У выдавецтве «Чатыры чвэрці» ўжо ўбачыла свет другая кніга аўтара

«Блуждающий бумеранг», заснаваная таксама на рэальных падзеях: пра самаадданае, гарачае каханне жанчыны, для вырагавання каханага гатовая нават на злачынства. І першая, і другая кнігі, якія трапілі ў новую выдавецкую серыю «Дэтэктыўныя гісторыі», апраўдалі нашае чаканне — зацікавілі чытацкую аўдыторыю.

А цяпер мы знаёмім чытачоў «ЛіМа» з трэцяй кнігай Ксеніі Бахаравай «Хмельной транзит». Пачатак, які інтрыгуе, а таксама версіі, што з'явіліся ў ходзе расследавання, і дэталі злачынстваў, якія шакіруюць нечалавечнасцю, трымаюць чытача ў напрузе да самага канца. Крымінальныя дзеянні яе герояў таксама маюць пад сабой дакументальную аснову. Выбудоўваючы сюжэт, аўтар-журналіст, які ведае не па чутках аб злачынным свеце, імкнецца данесці жыццесцвярдальную ісціну: за зробленае зло абавязкова прыйдзе адплата.

Прэзентацыя новай кнігі адбудзецца ў Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы 29 сакавіка. З задавальненнем запрашаем усіх на сустрэчу з цікавым чалавекам і таленавітым пісьменнікам.

Ліліяна АНЦУХ,
дзірэктар і галоўны рэдактар
выдавцтва «Чатыры чвэрці»

Дзень учарашні, як сённяшні

Назва серыі «Школьная бібліятэка» сама сведчыць, каму найперш надасавана. Шкада толькі, што некаторыя кнігі размяркоўваюцца толькі ў бібліятэцы, а набыць іх знайшліся б ахвотныя. Як «Празаічныя творы для вывучэння беларускай літаратуры ў XI класе» (Выдавецкі дом «Звязда», укладальнік Наталля Крыцкая). Найперш тое, што напісана Іванам Навуменкам і Міхасём Стральцовым.

Іван Якаўлевіч прадстаўлены апавяданнямі пра Вялікую Айчынную вайну, актыўным удзельнікам якой быў. Дакументальная аснова ў іх відавочная, але гэта не толькі апавяданне пра перажытае, але і пэўны вопыт усяго пакалення тых, хто юнаком, не задумваючыся, пайшоў змагацца з ворагам. У іх паўстае сама праўда вайны. Як у апавяданні «Сямнаццаці вясной»: «Мне шоў сямнаццаці год. Мая сямнаццаці вясна была вельмі багатай на кветкі, на цёпліну, на самыя цудоўныя дні, калі, здаецца, сама зямля спявае песню сонцу, жыццю, высокаму снімаю небу». Але і была непадобная на іншыя, бо на Радзіму напад вораг. Як бы працяг гэтага апавядання — «Вераніка»: «Наш дзявяты клас быў гераічны. Чатырнаццаць з наснаццаці збірліся пастуць толькі ў ваенныя вучылішчы. <...> А яшчэ ўсе хлопцы былі закаханы ў сваю аднакласніцу Вераніку. Не стала Веранікі ў сорак другім годзе, яе немцы расстралілі за тое, што друкавала на машыцы гэстых лістовак». У апавяданні ж «Хлопцы самай вялікай вайны...» — увесь трагізм, што бачыцца нават па адным пакаленні: «Вайна яшчэ не скончылася, а хлопцаў нараджэння дваццаць пяці гадоў, з якімі хадзіў у школу і якія пайшлі на фронт, Віктар жывога не памятаў ужо ніводнага...»

Катэгорыя з прадстаўленых у кнізе твораў Міхаса Стральцова ні возьмеш — жывая класіка. «Сена на асфальце» — бадай, першае слова ў беларускай літаратуры з праўдзівым прачытаннем душы гараджаніна першага пакалення, які знаходзіцца на своеасаблівых ростанях паміж вёскай, у якой нарадзіўся, і гарадам, дзе знайшоў пастаяннае прыстанішча, але па-ранейшаму адчувае сябе шмат у чым чужым, непрыкаялым, тым, каму пастаянна сніцца «сена на асфальце». «Смаленне вепрука» — таксама зварот апавядальніка да сваіх вытокаў, да гнязда, што вёскай называецца. Жаданне разабрацца і ў самім сабе і ў тых, з кім паяднаны лёсам, але ў хуткаплыннасці дзеянні, знаходзячыся ў горадзе, аб гэтым забывае. Сэнс жа апавядання «На чацвёртым годзе вайны» ў пэўнай ступені раскрываецца радкі Канстанціна Случэўскага «І капля вод поўна трагедый // І неізабежнасці поўна», узятыя эпіграфам. Калі сказаць коротка, твор пра ранняе сталенне дзяцей вайны. Напісана ж апавяданне так, як мог пісаць толькі Міхас Стральцоў.

Супраць бяздушша, бяспамяцтва скіраваны «Давыд-гарадоцкія каноны» Георгія Марчука. Выкарыстаўшы даўні харавы жанр (грэчаскае слова *kanon* у перакладзе азначае норма, правіла і мае некалькі значэнняў, у тым ліку і такое: адна з форм праслаўных царкоўных спеваў, якія ўяўляюць своеасаблівы дыялог паміж чытальнікам і хорам або паміж харамі), пісьменнік надаў яму сваё гучанне, паўёўшы гаворку аб вечных паняццях, што з'яўляюцца маральнымі і духоўнымі каштоўнасцямі, якія перадаюцца з пакалення ў пакаленне. Атрымаліся свайго роду навелы-споведзі,

у якіх аўтар прызнаецца ў сваёй любові да Маці, да тых рэалій, што акружалі яго з маленства, а з гадамі не толькі не забываюцца, а набываюць яшчэ больш важкі сэнс.

Сярод гэтых твораў асаблівае месца займаюць «Канон Богу» і «Канон Маці». Яны прасякнуты такім зместам, у якім шмат свайго, уласнага. У першым выпадку — хвала Усявышньому, у другім — прызнанне ў любові самому блізкаму чалавеку на зямлі. Развагі выходзяць за поле асабістага, бо тое, што прамаўляе пісьменнік, у пэўнай ступені тычыцца і кожнага з нас. Кім бы мы ні былі, якіх бы поглядаў ні прытрымліваліся, не могуць не задумвацца над спакоўчым пытаннем, а хто ж Тварэц Сусвету, а значыць, і нас.

У «Каноне ж Маці» Георгій Марчук, бадай, свядома выходзіць за межы жанру. Выбраў форму звароту да той, каго страціў яшчэ ў маленстве, але чый воблік пастаянна жыве ў сэрцы. Нават не воблік, а сама яна — дарагая, незабўная Матуля. З ёй, Маці, ён пачынае размаўляць з самага пачатку твора: «Я ад цябе далёка, у іншым горадзе. Ты нават не ведаеш, калі б прыйшла на некалькі хвілін у свой дзень анёла адтуль, адкуль яшчэ ніхто не вяртаўся, якімі б словамі я цябе сустрэў. Я здагадаўся, чым пацікавілася б ты, угледзеўшы мае трохі азызлыя шчокі і глыбокія маршчыны на лбе: «Ці не хварэш, сыноч?». Папрасілася б паказаць праўнучку, якую назвалі тваім імем, пацікавілася б: «Дзе ўсе нашыя, які хата?»»

Чытаеш «Канон Хаце», «Канон Вуліцы», «Канон Агароду», «Канон Школе», «Канон Базару», і паўстае шмат чаго з таго, што часцей трапляе пад вызначэнне народны лад, побыт. Асабліва тады, калі перадаецца адметнасць жыцця палешукоў. Праз тую ж хату, праз той жа месцаковы базар. Быццам перагортваеш старонкі энцыклапедыі іх жыцця з адметнымі, непаўторнымі звычкамі, традыцыямі. Аднак гэта і свайго роду гімн-праслаўленне таго, што сведчыць аб трываласці народных каранёў. Як, скажам, у «Каноне Хаце».

Гістарычны апавяданні Алеся Марціновіча — вяртанне да тых, без ведання чыйго жыцця значна зменшыцца ўяўленне школьнікаў аб тым, якія каларытныя постачі былі на ніве нацыянальнай мінуўшчыны ў розныя часы. Яны ж, канешне, не падобныя між сабой, ды і быць такімі не могуць, таму што паміж імі прамільгнулі не гады, не дзесяцігоддзі, а стагоддзі. І ўсё ж існуе і агульнасць. Алену Глінскую з XVI стагоддзя («Не чужая на чужыне»), Якава Кульнева з XIX («Адважны рыцар ка кані»), Ірыну Паскевіч з XIX — пачатку XX стагоддзя («Таямнічая дама») збліжае тое, што жыццё іх праходзіла на сумежжы двух братніх народаў. Яны, калі разабрацца, як бы сувязныя паміж рускімі і беларусамі. Сказанае аўтарам у першым са згаданых матэрыялаў можна аднесці і да наступных, дастаткова толькі памяняць прозвішчы: «Сапраўды, Алена Васільеўна, як і сам Васіль III, нямаюць зрабілі па збіранны рускіх зямель, і, вядома, Расія ёй павінна быць удзячнай. Але не трэба забываць пра Глінскую і нам, беларусам. Жывучы на чужыне, яна зусім не чужой сябе там адчувала, а была сапраўднай гаспадыняй, да голасу якой прыслухоўваліся і якую паважалі. І за розум яе, і за манеру паводзін, але, безумоўна, і за тую добрую справу, што зрабіла».

Кніга «Празаічныя творы для вывучэння беларускай літаратуры ў XI класе» завяршаецца вычарпальнымі весткамі пра аўтараў, а гэта, безумоўна, толькі на карысць вучням, бо яны атрымаюць неабходную інфармацыю.

Віктар ДЗЯМЕСКА

За планету дзяцей

Многія «дарослыя» пісьменнікі, у тым ліку і класікі беларускай літаратуры Максім Багдановіч, Якуб Колас, Янка Купала, пісалі і для дзяцей. Не выключэнне і Анатоль Грачанікаў. Адрасаваць свае творы хлопчыкам і дзяўчынкам ён пачаў з сярэдзіны 70-х гадоў мінулага стагоддзя, калі ў 1976-м стаў галоўным рэдактарам часопіса «Вясёлка». На гэтай пасадзе, праўда, прабыў толькі нейкія два гады, але са светам маленства не развітаўся. І ў творах, і па абавязку службы. З 1978 да 1982 года з'яўляўся галоўным рэдактарам «Бярозкі». Праца ў гэтых часопісах падштурхнула пісаць вершы, казкі і іншыя творы як для самых маленькіх, так і для дзяцей іншых узростаў. Дарэчы, у 1984 годзе ён стаў лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР не толькі за «дарослую» паэтычную кнігу «Палесце», але і за зборнікі для дзяцей «Валерка і лятальная талерка» і «Казка пра Івана-ганчара і пачвару-цара».

Мінуў час, ранейшыя чытачы Анатоль Сямёнавіча даўно самі сталі бацькамі, некаторыя і ўнучкаў дачакаліся. З задавальненнем творы паэта, якімі некалі захапляліся, прачыталі б і сваім нашчадкам, ды, на жаль, знайсці іх няпроста. Улічваючы гэта, і вырашылі ў выдавецтве «Беларусь» вярнуць сённяшнім юным чытачам тое, што ўжо стала гісторыяй беларускай дзіцячай літаратуры. Так і з'явілася кніга Анатоль Грачанікава «Легенды, паданні, сказы», што адкрываецца казкай «Слуга і ўладар», адной з тых гісторыяў, якія лішні раз сведчаць, наколькі кемлівы беларускі народ, як можа знайсці выйсце з любой сітуацыі.

У гэтым творы, як і ў іншых, прадстаўленых у названым раздзеле, за аснову ўзяты фальклорныя сюжэты. Аднак гэта не сляпое капіраванне, а стварэнне ўласнага варыянта, што дазваляе ўзмацніць выхаваўчы момант. Гэта і відаць у казцы «Слуга і ўладар». Вяльможы, якія спрабавалі дастаць з багны качку, падстрэную іх гаспадаром, паганулі. Слуга ж лёгка знайшоў выйсце, прывязаўшы да стралы жылку з конскага хваста. Качка паквапілася на прыманку і апынулася на беразе.

У «Казцы пра Івана-ганчара і пачвару-цара» ўладар нікому не паказваў свой непрывабны твар. Ды яшчэ і калякам быў. Але аднойчы захацеў мець ўласны партрэт. Намаляваны адным мастаком не спадабаўся. Другім — таксама. Абодва загінулі. Адзін ганчар Іван знайшоў выйсце. Малюночы цара, душой не пакрыўіў, усе недахопы яго паказаў, і ад праўды не адышоў:

На кургане
Стаяў там цар,
Усёмагутны ўладар.
Прыжмурыўшы
Спяное вока,
Ён з лука

Цэліўся высока
У неба,
Дзе жывая цэль —
Плыву урачыста журавель.

А той,
Засохлаю нагою,
Што выгіналася
Дугою,
Ён абавёрса
На валуну...

Па-свойму адметныя казкі «Кароль і вяльможы», «Чорны замак», «Жывая

вада», «Трэці сын». Што тычыцца раздзела «Вершы», то ён шматпланавы. Да месца творы патрыятычнага гучання: «Калія помніка партызанскай славы «Прачы»», «Перамога», «Бацькава пілотка», дзякуючы якім юныя чытачы даведваюцца і аб падзеях даўніх, і аб тым, як неабходна беражліва ставіцца да таго, што з'яўляецца пэўным атрыбутам вайсковага жыцця. Змешчаны і вершы, што выклікаюць гонар за Беларусь, захапленне яе прыгажосцю. Знайшлася месца і творам, у якіх відавочны павучальны элемент. Верш «Два каты» — яшчэ і гумарыстычны, што, несумненна, узмацняе яго выхаваўчае значэнне. Убачыўшы на падворку вераб'я, два каты — стары і малады — вырашылі злавіць яго:

Аблізлі
Два каты
Два галодныя
Раты.
Пачасалі
Кітцюры
І — наперад
Па двары.

Толькі, зразумела, нічога з гэтага не атрымалася: «пырхнуў верабей» а няўдалыя паляўнічыя «лупануліся // Ілбамі // І — маланкамі // Ё бакі, // Улавіўшы // Гузакі».

Анатоль Грачанікаў не проста пісаў творы, што выклікаюць у дзяцей цікавасць. Аўтар тактоўна прапагандаваў ідэі добра, справядлівасці. Асуджаў зло ў самых розных яго правах. Браў за прыя, а гэта вельмі важна для дзіцячага пісьменніка, з усведамленнем таго, што сённяшнія хлопчыкі і дзяўчыны, стаўшы дарослымі, павінны быць лепшымі за нас. Дзеля гэтага і трэба жыць,

каб быць вартымі нашых папкненняў. У сувязі з гэтым асаблівае значэнне набывае верш «Планета дзяцей»:

Хай жа стане
Планета людзей
Цудоўнай планетай
Шчаслівых дзяцей!

Каб спыніць на свеце войны,
Стаў бы кожны дзень спакойны.
Гэтая лепшая з надзей
І дарослыя, і дзяцей!

Твор гэты пры прачытанні кнігі «Легенды, паданні, сказы» ўспрымаецца свайго роду запаветам выдатнага паэта. Планета нашых дзяцей павінна быць лепшай, чым тая, на якой жывём усё мы. Гэта набывае асаблівае значэнне сёння, калі актывізаваліся тыя, хто не хоча зразумець, што ў сваім перададзеным свету можа знішчыць не толькі тых, хто асмельваецца пярэчыць, але і сябе.

Алесь ВПШНЕЎСКІ

Зіхоткае неба вясновых мар

Нядаўна творцы многіх краін адзначалі Сусветны дзень паэзіі. Што такое натхненне, верш, лірычны вобраз? Адказы на гэтыя пытанні — у радках айчынных пісьменнікаў, прадстаўленых да ўвагі чытача. У кожнага сваё меркаванне на гэты конт, але навідавоку ўзнёслае стаўленне да слова, уласцівае кожнаму з іх...

Ларыса ВЫРКО Брэсцкая вобласць

Якая шчодрая зямля на Беларусі!

Да 140-годдзя з дня нараджэння
Янкі Купалы і Якуба Коласа

Якая шчодрая зямля на Беларусі!

Растуць асілкамі дубы

ў лясах і пушчах.

Спявае песні люд, расказвае быліны
На роднай мове, а не на латыні.

Тут ад асветніка і друкара Скарыны
Адкрылі кнігі ведаў у Айчыне.
Уздавала Беларусь сыноў нямала,
І сярод іх ёсць Колас і Купала.

Два геніі сягалі аж да зораў.
Два святачы духоўныя ў прасторы,
Два змагары за ічсасце, долю.

Ішлі яны ў поход, людзьмі каб звацца.
І словам клікалі народ з бядой змагацца
За родны край, за мірны дзень, за волю.

Рагнед МАЛАХОЎСКИ Мінск

Ганаруся

Ганаруся зямлёй, на якую жадаю
з чужыны вярнуцца.
Ганаруся, калі адчуваю ічкаю
пяшчоту дажджу.
Ганаруся каханнем, пачуццямі,
што не згасаюць, не гнуцца.
Ганаруся сабой, калі ўпэўнена
ў шэрую далеч гляджу.

Ганаруся юначымі марамі,
што ў адзіноце сагрэюць.
Ганаруся, калі не ліецца ў краінах
дарэмная кроў.
Ганаруся вачыма бацькоў, што гараць
і з гадамі мудрэюць.
Ганаруся начнымі званкамі па скайпе
надзейных сяброў.

Ганаруся, калі урачыста ўздымаецца
сцяг на чужыне.
Ганаруся размоваю з бліжнім у вечным
віхуры падзей.
Ганаруся накланам у лесе прыветлівым
кожнай ажыне.
Ганаруся, калі не цураюся неапраўданых
надзей.

Ганаруся слязьмі, што ішчымліва цяклі
за здароўе і ічсасце.
Ганаруся, калі рассякаю халодныя
хвалі вяслом.
Ганаруся свабодай. Не шкода на плаху
Радзімы накласці.
Ганаруся і ў храме святым,
і у помыслах Боскім святлом.

Ганаруся, калі за грахі справядліва
наступіць расплата.
Ганаруся, што разам усе мы імкнёмся
да велічных зор.
Ганаруся, калі па бярвенцы збіраецца
ўтульная хата.
Ганаруся, як словы ў радок суправодзіць
мільготны курсор.

Ганаруся бястрашшам,
калі ў забыцці закалочваю боязь.
Ганаруся ад прадзедаў спадчынай,
што і ў крыві, і ў вадзе.
Ганаруся ўзаемным дабром за любую
надзеянную дробязь.
Ганаруся жыццям хараством,
што пакуль яшчэ не разглядзеў.

Ганаруся мінулым, хвілінай маўчання
пад лёсавай аркай.
Ганаруся ўсвядомленым, зведаным,
кожным сваім адкрыццём.
І ў праклятай нягодзе-бядзе ганаруся
узнятая чаркай.
І, як слухаю шум дзетвары,
ганаруся зялёным жыццём.

Іван КАПЫЛОВІЧ Мінск

***
Як многа гучных слоў
У свеце немаўклівым.
Пачуе сэрца зноў —
Прыішоў час нешчаслівым.

За словамі — мана,
Схаваць якую цяжка,
За словамі відна
Уся іштучнасць і нацяжка

Не, лес мой не маўчыць:
Раскажуць лесу гукі
Аб дні і аб начы,
Матую сустрэч, разлукі.

Не трэба лініх слоў —
Ёсць святасць у маўчанні.
Хачу я зноў і зноў
Чуць лісцяў іштэнт світалыны.

Фота Кастуся Дробава

Галіна ЗАГУРСКАЯ Полацк

Прыходзіць час...

Санет

Адкуль яны бяруцца, словы,
Ідзе адкуль узлёт душы,
Каб без усякае умовы
Верш нарадзіўся у цішы?

Усё прыходзіць ад любові —
Усё ў жыцці, што ні кажы,
Ці ў небе месяца палова,
Ці ззяе ўвесь ён у вышы.

Прыходзіць час, яго імгненне,
І нараджаецца санет —
Душы парыўнае свячэнне.
Такое Небу прысвячэнне,
Каб успрыняў і вышні свет
Душы раскрыленай маленне...

Яўген СКІБСКИ Мінск

***

Паэтам, якія адышлі

Зорныя коўдры паэтам як стрэхі,
нішто іх не вырве з-пад гэтых стрэх...
Крыкнуць — да нас далятае рэха,
сумленне нібыта жалезам трэ.

Не, не мы ляжым пад змрочнымі ёлкамі,
але ж калісьці лёс прыбярэ і нас.
Не, не мы раскінуліся вяскілкамі,
у неба ўзняўшыся ці на Парнас.

Мы робім справы нашы звычайныя...
А з цягам часу вастрэі адчуваем —
не нашы слёзы, горкія ды адчайныя,
зямля ў азёры свае ўбірае.

І ў кожным возеры столькі гора,
што сто паэтаў знойдуць сабе ручай.
Яны сальюцца — і новы паэт, як мора,
зламае межы з назвамі боль і адчай.

А ці душы адмыюць душы салёныя?
А ці народзяцца ў сэрцы новыя мэты?
Пабачыўшы твары іх і імёны,
Ці скажуць: найлепшыя нашы паэты?..

Жыццё то лаічыць, а то ламае,
то ў абдымкі, а то ў ціскі бярэ,
і хоць марудна, — памалу я
цэгламі ў помнік ім кладу катрэны.

Алесь ГАНЧАРОЎ Магілёўская вобласць

Натхненне

Натхненне — нібы тая птушка:
Яго не зловіць абьякавы.
Яно то тут, то ў небе гушкае —
І слодыч яго — не ўсякаму.

Як вабіць прыгажосць яго!
Да зор высокае памкненне

Юнацтва светлага твайго,
Цяпло душы і прыцягненне...

Яно прыходзіць нездарма
І авалодвае табою —
І ічсасця большага няма,
Як музыкнай радкоў з зарою
Узлятаць за сіні небакрай...
Натхненне — гэта дзіўны рай.

Алена КОТАВА Брэсцкая вобласць

***

А вершы пішуцца ад ічсасця, ад кахання,
Ад гора ды няічсасця і тугі.
Кахання іх пішуць у час расстання,
А я пішу, каб з лёгкае рукі.

А я пішу, каб у казцы апынуцца,
Каб асалоду гукаў адчуваць,
У дзяцінства на хвілінку каб вярнуцца,
І бесклапотнасць тую адчуваць.

А я пішу, жыццё каб упрыгожыць,
Каб сэрца зноў адчула хуткі бег,
Каб ты, чытач, чытаў і думаў: «Можа,
У гэтым і ёсць ічсасце, чалавек?»

Вольга САКАЛОВА Мінск

Пеўнік Сашка

Раскажу я суседкам
Свой вялікі скрат:
У мяне, у паэткі,
Нават пеўнік — паэт!
Гляне скося ў паперы —
Рыфмы спрытна дзюбе...
Гэта ж трэба, манеры:
Мае вершы — сабе!
Вырас ён у прытоле,
Чуў задумкі мае...

Ці ад горкае доли
Гэтак вершы кляе?
Перастаў бы ты, пеўнік,
Мае вершы скрадаць.
Не паверыш, напэўна,
Як іх цяжка складаць.
А суседкі смяюцца:
Тут, паэтка, прасцей.
Калі добра дзюбуцца,
Значыць, крытык расце!..

Галіна РАГАВАЯ Гомельская вобласць

Верш без загалюўка

Вершы без загалюўкаў... Пра што яны?
Кожны такі ўсе стыхіі ў сабе трымае.
Ява ў ім адлюстравана альбо сны?
Або такое, што назвы зусім не мае?

У безыменным няўлоўным ёсць свае
Пахі і колеры, гукі і іх адценні...
Кожнае слова нотку сваю няе —
Безліч мелодый дае гэтых слоў трымценне.

Тут усё роўна — вялікі, маленькі хоць —
Вершы — вольныя коні,
а ты ўсяго толькі пешы.
Калі сумееш накінуць на верш аброць
І прытрымаць — надпішы загаловак вершу.

Зінаіда ДУДЗЮК Брэст

***

Колькі паэтаў на Беларусі,
Я палічыць нават і не бяруся.
Шмат іх было і будзе заўсёды —
Спеўнае вельмі сэрца ў народа.
Спеўныя нашы палеткі і пучыцы.
Раз іх пабачыш — па век не адпусціць.
Кожнае дрэўца і кожная кветка
Нешта шапачуць пад ветрам улётку.
Кожная рэчка і ручаіна
Ціха гамоняць з роднай краінай.
Птушкі таксама ўвесь год не змаўкаюць:
Ціўкаюць, свішчуць, кываюць, спяваюць.
Той жа, хто чуе і спеў разумее,
Чуйнай душою змоўчаць не ўмее —
Вершы складае міжволі пры гэтым,
Хоць і не лічыцца покуль паэтам.

Надзея МОМЛІК Брэсцкая вобласць

Песнярам Беларусі

Праз сталасць гадоў, цераз зімы і леты
Нястомная песня гучыць.
То голас вялікіх народных паэтаў.
Яму ў непагаснасі жыць!

Бо там, дзе буяюць крышталёвыя росы
І водар ад свежай раллі,
«Малітвы» прачулай ёсць адгалосак,
Пяшчота ад «Новай зямлі».

Бо там, дзе святанні віталіся з гаем
І дзе гаманілі лясы,
Раслі хлапчкі ў баравым, ціхім краі,
У чарах дзівоснай красы.

З дзяцінства пазналі нястачу, нягоды,
Пакутліва часам жылі.
Душой успрымалі гаротнасць народа,
З народам заўсёды былі.

Вы гонар маёй непаўторнай краіны,
Прызнанне і слава яе.
Ваш скарб у вяхах незабыўных не гіне,
У моўным сусор'і жыве.

Вялікаснай мовы сярэбраны голас
Крынічным струменем звініць.
То песню Радзіме Купала і Колас
Спяваюць ля родных крыніц.

З'явіліся ў свеце дзве яркія зоркі,
Каб песні народу спяваць.
Не згаснуць даўку —
Яны векапомна гараць.

Яна ЦЭГЛА

Заўтра на XXX Мінскай міжнароднай выстаўцы-кірмашы адбудзецца падвядзенне вынікаў конкурсу малых літаратараў «Першацвет». Прапануем увазе чытачоў прозу адной з удзельніц гэтага творчага саборніцтва.

Шаман

Шаман Іван прагнуўся на світанку. Калі жывеш у лесе, немагчыма схвацацца ад сонца. Нават складзены з галля і лісця палаш прапуская сонечныя промні. Тыя пясчотна, па-жаночы гледзілі тэкстурны твар мужчыны, казыталі вусы.

Голы, ён уставаў з тапчана, што быў замест ложка. Пад'ём гэты мог цягнуцца скрозь квантавыя сусветы і паралельныя рэчаіснасці. Ніхто не замінаў пустэльніку ажыццяўляць гэты фінт.

Сонца ўжо стаяла высока, калі шаман выходзіў са свайго сховішча. Паляна, дзе ён жыў, была невялікая і змяшчала ўсё, што патрэбна. На белай тканіне ляжалі зубы, беля, з налетам моху, што з'явіўся за ноч. З ціхім пстрыкам шаман Іван паставіў зубы ў сквіцы на месца.

Цёмная скура адцянялася зялёным наваколем. Левая рука бессаромна ляжала ўздоўж цела. Апусціўшыся на адно калена, пустэльнік падняў з зямлі ключ, якім заводзяць гадзіннік.

Павярнуўшы тварам да сонца ды здаровай правай рукой усадзіў бронзавы ключ сабе ў грудзі. Цяжкі выдых выраваўся з яго рота з халоднымі і сухымі зубамі.

Сціснуўшы рабрысты ключ пальцамі, упрыгожанымі чорнымі валасамі, таго ж колеру татуіроўкамі і срэбным пярэскам, ён пачаў круціць яго з усёй сілы, што толькі меў.

Чым далей пракручваўся ключ, тым глыбей і часцей дыхаў шаман. Шырокія плечы ўздзімаліся вышэй, левая рука паднялася і таксама ўхапілася за ключ. Цяпер дзюма рукамі Іван заводзіў свой жыццёвы цыкл. Абуджаючыся ад сну, мужчына пачынаў бачыць свет, улоўліваць пахі, нагамі стаяць на зямлі, а не завісаць у паветры, адчуваць холад ранішняга лесу.

Басанож ён пакроўваў праз лясныя гушчар. Галіны і ігіцы краналіся мяккага цела. Людзі складаліся з костак, скур, мяса, вантробаў і часам душы, таму маглі жыць у горадзе. Шаман не хадзіў сярод людзей, бо складалаў зусім з іншага: — сіла — трымала яго цела напружана-вытанчаным, была замест костак;

— шойк — каштоўная тканіна, якая мела здольнасць стрымліваць усе пакненні шаманскай душы ў целе;

— энергія — тое, што замяніла мяса і тлушч для яго (калі націснуць на шаўковую скуру пустэльніка, то можна адчуць рух яе плыняў);

— тонкія металічныя ніткі змяшчаюць у сабе адзінае жывое ў целе — кроў. Душы і яе заменніка ў яго не было. Ён нарадзіўся ад таго, што дзве ведзьмы стукнуліся лбамі, калі не падзялілі мужчыну. Сусвет пасмяяўся з іх, ды паслаў аднаго сына на дзюх.

Шаман Іван любіў жанчын, якія былі падобны да яго мацярэі. Сексапільныя, цэлыя, жывыя, шалёныя, з вачыма, вантробамі, скурай і косткамі. Пустэльнік любіў у жанчынах тое, чаго сам не меў.

Аглядаючы лясныя прасторы, якімі не валодаў, ён адчуваў, як сонца

Тэатр «глухое сонца»

Казкі

хоціць за ім. Упэўніўшыся, што ўсё добра — птушкі плывуць па стрэлцы гадзінніка, сабакі спяць у ярах, бурштынавыя камяні ззяюць на сонцы, а шкляныя воды непарушныя, — шаман вярнуўся да сябе.

Распаліў вогнішча, накрыў траву невялікай коўдрай і лёг на яе. Закінуўшы рукі за галаву, ён назіраў за той часткай неба, што была яму дасяжна. У аблокаў даведаўся апошнія навіны з чалавечага свету, дзе яму месца не было.

Агонь ад вогнішча шамана было відаць далёка. Котка, якую нарадзіў гэты лес, доўга блукала па ўзгорках і нізінах. Пакуль кроплі расы ёй не падказалі, хто жыве ў лесе.

Котка баялася аднаго жыхара, які не меў той цэпльні і чысціні, што любяць каты. Але пустэльнік вабіў і спакушаў яе вогнішчам і наяўнасцю ежы.

Яна выйшла з цемры на святло вачэй мужчыны. Той моўчкі назіраў за ёй. Чорныя вочы шамана апякалі бакі. Котка ціха ступала, абышла вогнішча і наблізілася да мужчыны.

Шаман Іван дастаў адну руку з-пад галавы і склаў паўколам. Гэты жэст жывёла ведала. Паводзячы прывітальна ў паветры хвостом, пераступіла руку ў ўлеглася ў прасторы, якую ён акрэсліў. Галаву з мяккім носам і доўгімі вусамі яна паклала на грудзі шамана, што ціха ўздзімаліся.

Уздышы цыгарэту, якая ляжала на пні, позіркам падпаліў яе. Котка павяла носам, адчуўшы пах тытуно, нічога не сказала. Белья струмені дыму выцякалі з рота шамана. Цягнуліся ўверх, спрабуючы ператварыцца ў туман.

Туман

На першым дрэве, каля рысы, дзе пачынаецца лес, сядзела птушка. У чап'юшы ланкіма за невялікую галінку, істота задрала дзюбку да сонца. Разявіла яе, каб наесціся промянямі, але вырашыла заспяваць.

Песня птушыная. Апошняя. Не было ёй пары, не было другой такой. Спявала, не ведаючы, што на кліч ніхто не прывітае.

За птушкай, якая вось-вось памрэ, назіралі дзве пары вачэй. І ўсе чатыры вочкі належалі шаману. Той стаяў у чорным адзенні і хацеў есці. Рука цягнулася да стрэльбы, каб забіць птушку.

Ён дастаў зброю, але пакінуў яе на ўскрайку лесу. Што за шаман, калі ходзіць са стрэльбай? Там жа пакінуў і ўсё адзенне. Узяў з сабой толькі пачак цыгарэт. Нічога чалавечага яму не патрэбна. У пашпарце замест слоў лічы.

Азірнуўся на развітанне. Там вялікае поле. З канямі, якія трасуць галоўнамі, блакітнымі істотамі, што мігучацца ў траве, і бусамі, якія чырвонымі дзюбамі стукваюць у шкло раніцай. Занадта доўга пустэльнік спрабаваў быць сярод людзей. Але атрымаў толькі веды і боль. Каб сэрца працавала, яму патрэбны пакуты.

Калі няма болю і пакут, шаман сам руінаў ўсё навокал. Ён хацеў уцячы ад туману, а трапіў у бараносіцу. Кожны крок босых ног па лясных дарогах знішчаў усламіны. Шаман заціта кроўчэй наперад, шаман настойліва сціраў твары людзей, шаман упарта адразаў усе шляхі вяртання.

Лес, куды ён зайшоў, каб ператварыцца з чалавека ў істоту, абступіў мужчыну гушчаром. Каб нікому не прыйшло ў галаву паўтарыць гэты шлях. Забыўся на твары бацькоў, сясцёр і братоў, жанчын, якіх кахаў і з якімі спалі, сяброў, сябровак і сабак.

Запомніў адно. Не бывае непрыгожых твараў, адзіная брыдота ў чалавеку — грываса злосці. Звужаныя вочы, напру-

жаны нос, выскал зубоў. Шаман зусім не любіў паказваць зубы. Пустэльнік лічыў за лепшае глядзець на свет шырока раслішчанымі вачыма, чорнымі зрэнкамі ўлоўліваць кожны рух сусвету. Ён быў яшчэ чалавекам, але за ім цягнуўся доўгі хвост. Дзевяць, вішнёвы, сустрача. Ён помніў гэтыя тры словы, калі вяртаўся туды.

Мінулае жыццё пакінула падарункі. У жывёлы хвост з шэрці, а ў чалавека — з кармы. Як драпешнік, шаман насіў свой даўжэзны хвост паўсюль, дзе быў, ды руйнаваў усё, што мог.

У бязразым гаі, дзе звычайна ззяе сонца, стаяў туман. Ісці праз яго небяспечна, абсыці немагчыма, таму пустэльнік сеў чакаць. Туман знікне, а істота, якая яго стварыла, стане бачнай.

Дастаў цыгарэту і закурыў. Дым з яго рота даваўся да туману, але адрозніваўся колерам. Прыроду не падмануць. Чым даўжэй мужчына чакаў, тым больш яму падавалася, што туман падбіраецца да яго, а не знікае.

Ён выцягнуў нагу, густа аброслую валасамі, і пачаў сачыць. Праз тры дні мяжа туману дайшла да яго нагі. Праз тыдзень туман дасягнуў калена. Вырашыўшы больш не чакаць, шаман падняўся і пайшоў у аход. Там ён і сустрача таго, хто спрабаваў схвацацца ў тумане.

Шэры ваяр, падобны да валуна, што ляжыць каля дарогі, выставіў перад пустэльнікам свой меч. Той адлюстроўваў сонца, якое ўсміхалася, бачачы сябе на метале.

Ворагі стаялі адзін насупраць аднаго. Ваяр кінуўшы першы, але зброя сагнулася, стукнуўшыся аб цела шамана. Апошні забраў меч і абматаў вакол далоні, нібыта гэта не каваная прылада смерці, а шэрая тканіна, як і сам ваяр.

Зразумеў шэры чалавек, хто перад ім, і адступіў. Упэўніўся, што мячом яго не адолець. Не чалавек, а сіла перад ім. Асілак.

— Як называецца, калі ідзеш у туман, а ён адступае ад цябе? — запытаў вораг пустэльніка, каб адцягнуць яго ўвагу. — Тая адлегласць, што заўсёды застаецца паміж цэлам і туманам?

— Не ведаю, бо ў мяне з туманам не так, — шаман разлазана адкінуў сапсаваны меч. — Туман ахінае мяне, любіць, прымае, цалуе ў шчокі. А ты яму не падабаешся, вось ён цябе на адлегласці і трымае.

— Куды мне ісці? — ваяр быў абязброены, таму хацеў памірыцца.

— Ідзі на поле, свой меч у плуг пераплаў ды нарэшце зрабі баразну на зямлі, а не ў жаночай душы.

Ваяр стаў на калена перад шаманам. Пасія пайшоў у чыстае поле. Закінуў на плячо меч, той уеўся ў жывую скуру, пацякла кроў, што тонкай стужкай паказвала, дзе блукаў ваяр.

Шаман забыўся на яго і пайшоў у туман. Каб пабыць унутры, адчуць яго сілу. Ён не любіў дождж, яго раздражнялі навалыніцы, ён не хаваўся ад бараносіцы, трывала стаяў пад імжой.

Супраць туману ў яго не было сіл. Той чакаў і спакушаў пустэльніка. Бельмы плячыма, дзвячым светлом душы. Праз смугу толькі яркае сонейка праб'ецца, ды і тое стане глухім да таго, што адчувае шаман.

Павуцінне

Сапраўдную жанчыну можа спакусіць толькі лес. Каменныя хмарачосы горада нагадваюць гуму, якая націрае скуру. У доўгіх гетрах і сарафана яна сядзела на ганку дома, што ззяў ліхтарам і колерамузыкай. З калонак вырываўся рваныя рытмы кіслотнай музыкі.

Тры хвіліны таму дзяўчына адмовілася ад цыгарэты на найбліжэйшае жыццё. У наступным паглядзім.

Мужчына ў профіль меў падабенства з лепрыконсам, хоць на Міншчыне яны і не водзяцца. На паголенай галаве адлюстраваліся колеры дыскашара. Менавіта ён і выказаў думку пра сапраўдную жанчыну.

Дзяўчыну ж гэта не цікавіла. Былі гады, калі ёй балелі вочы. Нягледзячы на тое, што яна была гуллівай, а яе слёзы — свінцовыя. Яна думала, што яе крышталёвую душу ўратуе сабака, але той мог толькі скрэціць кіпцюрамі на каштоўным духоўным целе гаспадыні.

Лысы лепрыконс паверыў, што яна працуе дрэсіроўшчыцай тыграў і львоў у мінскім запарку. Яна з усмешкай распавядала, як з Петразаводска дастаўлялі тыграў, што маленькіх льявят вазілі на тралейбусах, каб ім было цёпла. Ён верыў і слухаў зачаравана.

Дзяўчына, якая адчувала сябе рыбай, сапраўды была дрэсіроўшчыцай. Толькі звяры доўга яе не вытрымлівалі. А іх сэрцы, адданыя ёй добраахвотна, ляжалі ў скрыні, як каштоўныя скарб.

Не свінцова-чуллівая, не шкляная, не з сабакам, ды не рыба. Яна была непазнанай альбо, можа, непазнанай. Непазнаная дзяўчына была сабой. Ні срэбнай, ні мядовай, ні залатой, ні каларовай. У люстэрку была яна — блакітныя вочы, чырвоныя вусны, спалоханы нос, гарачыя шчокі.

— Я нарадзіўся ў кастрычніку ў Вільні. Ты таксама ў кастрычніку, але ў Іўі, — сказаў пустэльнік, калі падышоў да дома. Усе госці былі ўнутры.

Чорны шаман з чорнымі вачыма і чорнай душой павяў яе праз лес. Непазнаная глядзела на дрэвы, шчырыла зубы і блукала цэлам. Кашчавая рука шамана трымала яе — мяккую. Худое цела было сілай. Калі б сіла была чалавекам, то яна была б шаманам. Ён баяўся сваёй моцы і хаваўся ад яе ў сутарэнны думак.

Шэры ваяр са зламаным эфірам думак у галаве гатовы быў несці дзяўчыну лясной дарогай. Ён быў круты, крывы, заціты. Ваяр любіў усіх жанчын, якія трапілі ў поле зроку. Тактыка, што дапамагала яму перамагаць. Ён быў рыбаком і думаў, што калі яна рыба, то зловіць яе.

Ад рыбы ў непазнанай дзяўчыны была толькі слізкая скура. Яна выслізнула з яго рук.

Ваяр і шаман спрабавалі паказаць ёй лес. Дрэвы і мох, што выцякалі адно з аднаго. Сонца і халодную зямлю, якія злучаліся толькі на гарызонце. Халоднае паветра і халодную расу.

Гледзячы ў люстэрка лужыны, бачачы свае вочы-лужыны, дзяўчына прызналася сабе, што яна і ёсць лес. Не лясная німба, дрыяда, маўка. А менавіта лес, аточаны возерам. У гэтым лесе ёсць усё: рыбы, якія жывуць у возеры, і толькі чырвоныя хвасты тырчаць з вады; свінец, каштоўнымі рудамі захаваны ў нетрах; чуліваць, што сонечным святлом лапчыць любую істоту; сабакі, якія зграімі бегаюць па лесе ў пошуках прыгод; шкло, што бяскрыўдна раскладалася на часціцы сярод воднай роўнядзі.

Невядома наконце яе чалавечай альбо жаночай сапраўднасці. Яна проста лес. Глыбока схаваны, амаль недасяжны, але жывы, з паветрам і крывёй. Там растуць грыбы і спеюць чарніцы.

У гэтым лесе барадатыя мужчыны і даўгаварыя жанчыны іграюць на барабанах. Чорныя шаманы і шэрыя ваеры спакушаюць людзей, але змагаюцца за ўладу на Полі, па-за лесам.

Будзьце асцярожныя, калі ідзеце па лесе, не трапіліце ў павуцінне. Гэта папук Макбугт атабарыўся на адным месцы ў знаёмым лесе.

Калі душы народаў пяюць ва ўнісон

Дні літаратуры Узбекістана ў Беларусі, якія праходзяць у рамках XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу, адкрыліся 20 сакавіка мерапрыемствам у фармаце круглага стала. Беларускія пісьменнікі сустрэліся з узбекскімі калегамі ў Мемарыяльнай зале сталічнага Дома літаратара, каб абмеркаваць пытанні беларуска-узбекскіх літаратурных сувязей. Практаванне новага культурнага мастка паміж двума краінамі было замацавана падпісаннем Мемарандума аб супрацоўніцтве паміж Саюзам пісьменнікаў Беларусі і Цэнтрам народнай дыпламатыі Шанхайскай арганізацыі супрацоўніцтва ва Узбекістане.

Удзел у імпрэзе, акрамя гасцей з Узбекістана, узялі члены Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах, Аляксей Чарота, Міхась Пазнякоў, Уладзімір Мазго, Рагнэд Малахоўскі, Анатоль Матвіенка, а таксама загадчыца аддзела аналітыкі і знешніх літаратурных сувязей Інстытута літаратуры і мастацтва імя Мухтара Аўэзава, член праўлення Саюза пісьменнікаў Казахстана Святлана Ананьева і часовы павераны ў справах Рэспублікі Узбекістан ў Рэспубліцы Беларусь Рахматула Назараў. Мадэратарам сустрэчы выступіў старшыня СПБ Алесь Карлюкевіч. З прывітальнымі зваротам да ўдзельнікаў звярнуўся народны пісьменнік Беларусі, ганаровы старшыня СПБ Мікалай Чаргінец. Адкрываючы мерапрыемства, творца зрабіў акцэнт на важнасці аднаўлення традыцыі правядзення Дзён нацыянальных літаратур.

У сваю чаргу госці з усходняй краіны адкрылі прысутным некаторыя цікавыя факты літаратурнага жыцця Узбекістана. Яны падзяліліся з карэспандэнтам «ЛіМа» сваімі меркаваннямі.

Салім АШУР, паэт, перакладчык, саветнік старшыні Саюза пісьменнікаў Узбекістана па пытаннях выканання заканадаўчых актаў аб дзяржаўнай мове:

— Літаратура — сапраўды дзейсны сродак збліжэння народаў, магутны дыпламатычны інструмент. Правільна выкарыстанне мастацкае слова можа нават дапамагчы знайсці паразуменне паміж рознымі народамі, забыць узэмяныя крыўды. Я хачу крыху распавесці аб тым, чым дыхае сёння Саюз пісьменнікаў Узбекістана і што ўяўляе сабой наш дыпламатычны інструмент — сучасны узбекскі літаратурны працэс...

За апошнія чатыры гады выйшла ажно тры пастановы Кіраўніка дзяржавы Шаўката Мірзіева па развіцці дзейнасці творчага аб'яднання і літаратараў у цэлым. Сучасны будынак пісьменніцкай арганізацыі — адзін з самых прыгожых у Ташкенце. На дадзены момант Саюз пісьменнікаў Узбекістана падзяляецца на некалькі секцый, кожная са сваімі кіраўніком і спецыялізацыяй: тут і секцыя дзіцячых літаратуры, і драматургіі, і паэзіі, і прозы... Можна сказаць, што ўся якасная літаратура ў краіне абавязкова праходзіць праз іх. Самыя добрыя творы, рукапісы атрымліваюць магчымасць быць выданымі. Усё гэта дазваляе узбекскаму мастацкаму слову трымаць высокі ўзровень якасці.

Асобна трэба закрануць тэму падтрымкі маладзёжнай літаратуры. Існуюць цэлыя практыкі ў гэтым напрамку: правядзенне конкурсу маладых пісьменнікаў, выдаюцца гранты і г. д. Прывяду некалькі прыкладаў... У адным конкурсе рэспубліканскага маштабу з узроставым цензам да 28 гадоў пераможцам дастаюцца аўтаматна ад Кіраўніка дзяржавы. Тым жа, хто займае другія, трэція месцы, назначаны вялікія грашовыя прэміі. Акрамя таго, самыя таленавітыя маладыя пісьменніцы ва Узбекістане атрымліваюць Дзяржаўную прэмію імя Зульфіі. Уладальніцы такой ўзнагароды могуць паступіць у ВНУ на філалагічныя факультэты без экзаменаў... І гэта толькі частка той работы, якую мы праводзім для папулярызацыі літаратуры. Словам, Саюз пісьменнікаў Узбекістана вядзе сваю дзейнасць у шырокім маштабе і стараецца ісці ў нагу з часам.

Мікалай ШЫН, паэт, перакладчык, галоўны спецыяліст аддзела па рабоце з абласнымі аддзяленнямі і творчымі саветамі Саюза пісьменнікаў Узбекістана:

— Цяжка знайсці народ, які зазнаў большыя выпрабаванні і які здолеў пры гэтым застацца такім мяккім, добрым і незласлівым, як беларусы. Гэта вельмі кідаецца ў вочы. Напэўна, невыпадкова ў вашай літаратуры так развіта, з аднаго боку, тэма вайны, а з другога — дзіцячая тэма, тэма кахання, якое пачынае жыццё. Гэткі баланс закладзены ў беларускае літаратурнае мысленне.

Не гавару, на жаль, па-беларуску, але рэгулярна чытаю публікацыі нашых суйчыннікаў, якія яны горда размяшчаюць у інтэрнэце, калі іх перакладаюць на беларускую мову. І вось, чытаючы нядаўна беларускі пераклад цудоўнай узбекскай паэтыкі, заўважыў: «Божа мой, як добра я ведаю беларускую мову!» Высветлілася, што гэты пераклад быў зроблены з майго!

Я актыўна ўдзельнічаю ў міжнародных праектах, пастаянна наведваю розныя краіны і павінен сказаць, што, калі не лічыць нашых цюркскіх калег, з якімі мы побач, то, бадай, ні з кім у свеце ў нас няма больш цеснага і актыўнага кантакту, чым з беларусамі. Вытлумачаецца гэта, відаць, тым, што вельмі многія добрыя славянскія пачуцці найлепшым чынам выяўлены менавіта ў вашай мове, вашай літаратуры, вашым характары. У нас з вамі, несумненна, вялікія перспектывы, таму што, колькі б ні было афіцыйных адносін, але ўсе справы вырашаюцца ўзаемнай увагай, тым, што мы абменьваемся літаратурай, што перакладаем адзін аднаго. І ў гэтым залог сапраўднага поспеху...

XX стагоддзе і трэць стагоддзя цяперашняга для Узбекістана — гэта час гіганцкай перакладчыцкай працы. Перакладаецца ўсё: паўночнаамерыканская,

лацінаамерыканская, еўрапейская, славянская літаратуры, і ўсё, што адзначаецца нейкай міжнароднай увагай, адразу з'яўляецца на старонках узбекскага часопіса «Сусветная літаратура». У рэшце рэшт пытанне выхавання пакалення чытачоў — гэта пытанне, пастаўленае перад намі дзяржаўнай уладай. Той, хто не чытае, праіграе. Праіграе не толькі ў веданні літаратуры, сваёй гісторыі, сваіх традыцый, але і ў любой працы.

Сіражыддін РАУФ, галоўны рэдактар аб'яднанай рэдакцыйнага часопісаў «Шарк юлдузі» — «Звезда Востока»:

— Часопісы «Шарк юлдузі» і «Звезда Востока» з'яўляюцца, па сутнасці, друкаванымі органамі Саюза пісьменнікаў Узбекістана. Першы з іх выходзіць толькі на ўзбекскай мове, але Узбекістан — шматнацыянальная дзяржава, на тэрыторыі якой пражывае многа этнічных груп: і беларусы, і рускія, і таджыкі... Таму для аўтараў, якія пішуць на рускай мове, выходзіць «Звезда Востока». І гэта розныя выданні, яны не паўтараюць адно аднаго.

Пры Саюзе пісьменнікаў Узбекістана выдаюцца таксама газеты «Узбекістон адабіёгі ва санъати» («Літаратура і мастацтва Узбекістана»), часопіс «Ёшлар» («Юнацтва») і іншыя. Нашы чытачы вельмі любяць і цэняць літаратуру Беларусі. Як правільна заўважылі падчас круглага стала, у Ташкенце ёсць помнік Якубу Коласу, шмат разоў друкаваліся яго кнігі, я сам некалькі вершаў пераклаў. Галоўнай жа мэтай нашай паездкі лічу бліжэйшае знаёмства з сучаснай літаратурай Беларусі і пошук кандыдатаў на пераклад на узбекскую мову. Будзем рады бачыць вас у Ташкенце!

Алімджон ДАЎЛАТАЎ, выканаўчы дырэктар грамадскага фонду імя Алішэра Наваі:

— У час перабудовы і ў першыя гады незалежнасці савецкія рэспублікі — паўсоль, я думаю, — сутыкнуліся з вялікімі эканамічнымі крызісамі. Жыць было вельмі цяжка: дзеля кавалка хлеба людзям даводзілася літаральна надрывацца, працаваць з ранку да ночы. Палітыкі і нацыянальныя СМІ даводзілі, нібыта ва ўсім віна брацкіх дзяржаў. Сярэдня Азія вінаваціла славянскія рэспублікі, а славянскія рэспублікі, наадварот, — Сярэдняю Азію.

Мінулі гады нацыянальнага будаўніцтва. Былія рэспублікі Савецкага Саюза пераўтварыліся ў паўнаважныя годныя незалежныя дзяржавы, выкараскаліся з эканамічных ям. Кожная з іх знайшла свой хлеб, намацала ўласны шлях, але застаўся адно — туга. Ведаецца, туга народаў — вялікае пачуццё, гэта смутак некалі адзінага народа. Амаль стагоддзе людзі жылі плячю ў плячю, разам працавалі, стваралі, ваявалі...

Беларусь і Узбекістан на сусветнай арэне ў аднолькавым статусе. І, на мой погляд, літаратура, мастацтва, гуманітарныя навукі трэба пакласці ў аснову нашых стасункаў, бо гэта самае каштоўнае. Чалавечнасць, гуманізм павінны стаць сувязным звяном узаемаадносін паміж народамі. Аднымі грашмыма, палітычнымі лозунгамі альбо дыпламатыяй нічога не даб'ешся. Пакуль літаратуры не будзе, пакуль мастацтва не будзе, пакуль душы не пачнуць спяваць ва ўнісон, немагчыма весці гаворку аб нейкай дружбе.

Вось гэтую цеплыню, якая ў душах нашых народаў ёсць, нельга патушыць. Не ў апошнюю чаргу дзякуючы намаганням прэзідэнтаў абедзвюх краін апошнія гады развіваюцца навуковыя, літаратурныя сувязі. І я ганаруся тым, што цэнтр Ташкента ўпрыгожвае помнік Якубу Коласу, роўна як і тым, што ў цэнтры Мінска стаіць помнік Алішэру Наваі.

Кучкар НАРКАБУЛ, публіцыст, празаік, аўтар кніг ваеннай тэматыкі, галоўны рэдактар газеты «Інсон ва тэмун»:

— У наш час падтрымліваць падобныя міжкультурныя, міждзяржаўныя ініцыятывы вельмі важна. Ужо хача б таму, што, калі мы збліжамся, умацоўваем нашы сувязі, лепш разумеем адзін аднаго і тым самым захоўваем мір на Зямлі. Калі чалавек канцэнтруецца на сваім культурным развіцці, свет квітнее. Зямля для беларусаў, для ўзбекаў, для украінцаў, для татар, для кыргызаў, для іншых народаў — агульны дом. Гэта наш дом, і мы павінны жыць у ім дружна, клапаціцца пра яго разам. Я на свае вочы бачыў вайну і ведаю, што гэта такое. На вайне чалавек ніколі не перамагае, ніхто не выходзіць з яе пераможцам.

У беларускай літаратуры ваенная тэма сапраўды займае вельмі важнае месца. Я пачытаў гісторыю, параспытваў вашых людзей. Кожны трэці беларус загінуў на вайне. Гэта вельмі балючае пытанне, вельмі, я нават не магу ўявіць... Зрэшты, вайна прайшла не толькі па Беларусі, закрунула і Узбекістан, і ўсю тэрыторыю былога СССР. Гэта балючая тэма і для мяне асабіста, таму што мой дзед загінуў пры вызваленні Беларусі ў 1944 годзе, я сам быў у Афганістане, бачыў вайну. Пісаць пра яе для мяне — гэта проста неабходнасць, святы абавязак, таму што пісьменнікаў, якія б спецыялізаваліся на ваеннай тэме, ва Узбекістане засталася мала. Памятаючы пра вайну, мы захоўваем мір.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ
Фота Кастуся ДРОБАВА

Свежасць «Кляновіка»

Сваю першую кнігу «Кляновік» (1975) Генадзь Пашкоў, як відаць з радкоў, што сталі для яе свайго роду эпіграфам, так назваў невыпадкова:

*Беларусь...
Я не помню, якою парою навек палюбіў:
калі верасам сінім гарэлі трывожна лясы,
калі першы кляновік
з лядзінкамі вострымі піў,
калі скублі заснежаны стог у зарэччы ласі.*

Аўтар іх — знакамiты Анатоль Вялюгін, цудоўны творца, шчыры, таварыскі чалавек, а яшчэ хросны бацька многіх у свой час маладых паэтаў, якія потым сталі вядомымі. У шэрагу іх і Генадзь Пашкоў, які, працуючы ў часопісе «Польмя», таксама прайшоў творчую школу Анатоля Сцяпанавіча. Пацвярджэнне — і выхад «Кляновіка».

Што сказалі скразнякі

Адзін з найбольш ранніх вершаў «...Стыне ў ядранных кроплях расы...» датаваны 1967 годам. Хораша напісаны, а прыняўшы тагачасны ўзрост аўтара — усяго 19 гадоў, проста цудоўна. Першая кніга Генадзя Пашкова стала ўвогуле высокамастацкай, а пад найлепшыя вершамі з яе не сорамна падпісацца і вопытным паэтам. Апроч згаданага — «Светаяннік», «Верасень», «Зазімак», «Млын», «Бяссоніца»... У «Верасні», напрыклад, навідавоку не толькі вобразна насычанасць, што ўжо важна, але і той гукапіс, калі адна літара сваім гучаннем узмацняе тое, што выказвае паэт:

*Варочаюцца скразнякі
у кроквах, шаішале м бабітых.
Над азярынай саснякі
журбо вырайў спавіты.
І шуба з-пад брыва страхі
ў цяжкім сінег задуменні.
На дрэвах светлыя вярхі,
спакой мурожны ў загумненнях.*

*На сонцы струны паўцінны
над стылаю дрыжачы іліціай,
і воблачкам прэзрыстым
сіні
ля сухастойн дым клубіцца.*

У далейшым чарговы гукапіс — літара «б». Разам з выкарыстаннем «лествічкі» дазваляе стварыць уражанне руху баравікоў, якія ўзялі з сабой і баравіятак. Адзін з іх кродзяць баравіной, а баравіняткі ў яго — нават не верыцца! — у баравіце. Ды як не паверыць у гэта, калі малаюк такі выразны:

*Як зоры, гаснуць журавіны,
а глянь пад елачкі:
брыдзе
баравіной
баравік
баравінны
з баравіняткамі
у баравіце.*

Калегі заўважылі і ацанілі

Выдатны знаўца не толькі беларускай, але і замежнай паэзіі Уладзімір Гіламедаў, у свой час адказваючы на анкету «Літаратурнай газеты», сярод пытанняў якой было і такое: «Якое новая імя паэта прывабіла летася вашу ўвагу?», засведчыў: «Вершы маладога беларускага паэта Генадзя Пашкова сустракаліся і 2—3 гады назад. Але калі яны сабраліся ў першую кнігу, ці, будзем казаць больш сціпла, зборнік «Кляновік», што выйшаў нядаўна, я адчуў прыкметы новага паэтычнага імя. У вершах маладога аўтара адчуваецца ўменне жывапісаць словам, праварочваць яго рознымі графіямі». А гэта меркаванне Казіміра Камейшы, выказанае, калі творчыя набыткі

Фота Кастуся Дробова.

Генадзь Пашкоў.

Генадзя Пятровіча сталі асабліва відэавочнымі. Віншуючы з 65-годдзем, пісаў пра яго першую кнігу: «У 1975 годзе Генадзь Пашкоў частаваў нас свежасцю свайго «Кляновіка». (...) Вельмі ж цёплая, сімвалічная дакладная назва. Такія ж цёплыя, з добрым маладым настроем, з паведам вобразнага «свежаку», узнісла-пішчотныя вершы... Было ў каго вучыцца. Сам «адмірал паэзіі» Анатоль Вялюгін, пад чым службовым падначаленнем працаваў малады паэт, практыкаваў сапраўдныя ўрокі паэтычнага майстэрства. Рабіў гэта недакучліва, перавадзячы ўсё акадэмічна-халоднае ў ранг шчырага сяброўства. Вучыў сваіх ён накіроўваў на здабыццё магічнага агню «спосабам Праметэя», нязмушана вучыў «трапнасці зроку і думкі, маштабнасці і ашчаднасці ў слове адзіна патрэбным».

Высокай думкі пра «Кляновік» была і Яўгенія Янішчыц: «У паэта Генадзя Пашкова не было «замаруджанай хады» ў паэзію, хоць пачаў ён пісаць вершы даўно. (...) І самае дзіўнае, бадай, што на працягу нейкага часу Пашкоў як бы ўважліва прыглядаўся да самога сябе, шукаў тое галоўнае, што неабходна было выказаць і сэрцам, і розумам. Таму к выхаду свайго першага лірычнага зборніка «Кляновік» ён ужо адчуў і набраў сваю паэтычную вышыню».

Будні творчасці — не перашкода

Генадзь Пашкоў яшчэ школьнікам супрацоўнічаў са смаргонскай раённай газетай «Светлы шлях». Пачынаў з допісаў, перайшоў да вершаў. Да рэспубліканскага чытача прыйшоў, стаўшы студэнтам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Быў прадстаўлены і ў калектыўным зборніку «Узлёт» (1967) — па назве літаб'яднання на філалагічным факультэце. Універсітэт скончыў у 1971 годзе, ужо працуючы на радыё. У жніўні 1972-га стаў супрацоўнікам часопіса «Польмя», паэзій быў намеснікам галоўнага рэдактара. Працаваў намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Тэатральная Беларусь», галоўным рэдактарам «Цэнтральнай газеты». У лютым 1996 года ўзначаліў калектыў выдавецтва «Беларуская энцыклапедыя» імя Пятруся Броўкі.

Энцыклапедычнай справе аддаў больш за дванаццаць гадоў. Дзякуючы яму з'явіліся многія выданні, якія і сёння надзіва запатрабаваны: «Беларуская энцыклапедыя» ў 18 тамах, асноўныя тамы 6-цітомнай «Энцыклапедыі гісторыі Беларусі», энцыклапедыя «Рэспубліка Беларусь» на рускай мове ў 7 тамах, двухтомныя энцыклапедыі «Тэатральная Беларусь», «Беларускі фальклор», «Мінская область», «Вялікае Княства Літоўскае». Апошняя з іх выклікала такую вялікую цікавасць, што выраз разышоўся імгненна. Давялося перавыдаваць. Арганізатарскія здольнасці праявіліся і на пасадзе

першага сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Усе названыя пасады, зразумела, патрабавалі немалой аддачы, але гэта не перашкаджала і яго творчай працы. І не толькі ў галіне паэзіі, але і прозы, нарыса і публіцыстыкі, літаратуры для дзяцей. У яго перакладзе на беларускую мову выйшла кніга рускага паэта Юрыя Воранава «Масты памяці» (1991). Апроч таго, з'яўляецца адным з аўтараў дакументальнага фільма «Я зямлю люблю так...». За кнігі паэзіі «Красны жаворонок» у перакладзе на рускую мову Івана Бурсава (1977) і «Дыстанцыя небяспекі» (1979) удастоены прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1980). У 1998 годзе яму прысвоена Дзяржаўная прэмія Рэспублікі Беларусь.

Галоўнае — паэзія

За першай кнігай выйшлі наступныя: «Дыстанцыя небяспекі» (1979), «Гравюры дарог» (1981), «Зямлю слушаю» (1983), «Маналог на кастрышчы» (1986), «Крокі» (1988), «Люблю, спадзяюся, жыць» (1990), «Журавінавы востраў» (1998), «Тваім святлом благаслаўлены» (2006) і іншыя. Выйшлі зборнікі паэзіі для дзяцей «Дзёўчынка з блакітным мячыкам» (1986), «Піціч» (1991), «Зорнае поле» (1999).

Генадзь Пашкоў — майстар свежых, не зацягнутых метафар, параўнанняў, вобразаў, а гэта сведчыць на карысць таго, наколькі яго паэзія індывідуальна ў сваёй сутнасці. Ашчадна ставячыся да слова, дасканалы валодае паэтычным майстэрствам. Нават яго раннія вершы не прайраюць тым, што напісаны нядаўна. Таму, што талент развіваецца адносна роўна, але гэта не на шкоду мастацкасці. Усё з-за таго, што на пачатку творчага шляху мастакоўска планка была ўзнята высокая. Канечне, прага новых вышынь для яго характэрна, як і для кожнага сапраўднага паэта. Ды пакаронне тых, якія ўжо ўзяты, для некаторых аўтараў застаецца недасягальнай марай.

У яго не толькі выдатная пейзажная лірыка. Абсяг творчых памкненняў шырокія. Ён роздумна ставіцца да гісторыі і культуры Беларусі, аб чым, у прыватнасці, сведчаць вершы, у якіх ажываюць як воблікі знакамітых людзей Бацькаўшчыны, так і памятных мясцін. Не абыходзіць, зразумела, і тэмы кахання, раскрывае гэтае пачуццё пачуццяў, што напаткоўвае лірычнага героя (ці лірычную героіню) у самых розных перыяды яго жыцця. Пачынаючы ад зараджэння, калі яно яшчэ нагадвае сабой кволеннае цяпелыца, да таго моманту, калі разгараецца полымным кастром.

«Агмень любві» разгараецца ў яго многіх творах, якія, разам узятыя, становяцца той песняй каханьня, якая з гадамі не толькі не страчвае сваёй маладой пачуццёвасці, а напачуццёва новым зместам, звязаным са сталеннем лірычнага героя, які па-ранейшаму ўмее самаахвярна любіць, нібыта і не памірае ўжо шмат. Таму так і хвалюе верш «...Раскладу я касцёр на шляху...»:

*Раскладу я касцёр на шляху,
Ды не дзеля таго, каб пагрэцца.
Адчуваю: інакш не магу.
Каснікі вывяраюцца з сэрца.*

*Не баюся крыла апячы,
захлынуцца ад ишасія і болю.
Спрабаваў ад сябе
уцячы,
ды не змог,
і не ўдасца ніколі.*

*Не баюся агменю любві!
Зяўляю пра гэта галосна.
Не злачынства ж я здзейсніў,
калі
закахаўся без памяці
позна.*

Дзе ты, вечнасць вечнасці

Публіцыстычнасць набываюць тыя творы Генадзя Пашкова, у якіх гучыць заклапочанасць лёсам чалавецтва, Зямлі. Аднак гэта — не такая публіцыстыка, калі вушы рэжа ад лозунгавасці, поклічнасці, празмерных дэкларацый. Яна ў яго іншага кшталту: прамаўляе сама душа паэта, выказваецца сэрца, якому няўтульна, няўцешна ў тлумны век і тлумны час. Як у вершы «...Возера, налітае зароў...»:

*Возера, налітае зароў,
пырсковаць касцянікі ля вады.
Светла мне.
Світальню парою
быць і быць, здаецца, маладым.*

Развіваючы думку, закладзеную ў гэты твор, можна сказаць, што «радасная птушка чалавечнасці» ахоўваецца самім паэтам. Яго лірычны герой з тых, пра каго можна сказаць, што сам ён частка прыроды. Гэтая павязь да таго адчувальна, што яе і сам пачынаеш усведамляць усім сваім нутром, як паэт: «Вось і ўсё, // адшумела лісцё // і зялёная радасць былая. // І шугае гаркавы касцёр: // што было // і што ёсць // дагарае. // Цішыню // ўрачыцка сны // зноў калышучы на нітках блеслых, // і ў замгленую далеч вясны // ты глядзіш // цеплыню пралесак».

За ўсё жывое на зямлі баліць яму. Таму і ў паэме «Легенда Прыпяці» апускае ружжо, калі бацьчы, як набліжаецца чародка качак. «...Не, не магу, — прызнаецца ён сам сабе і тлумачыць, у чым справа: не бсхарктарнасці віной, // калі браты твае, // як дзеці, // даверам дзеляцца з табой». Дарэчы, аб тым, наколькі блізка яму Прыпяць, сведчыць тое, што прывісцывы ёй не толькі паэму «Легенда Прыпяці», а і некалькі вершаў.

Яму найбольш удаюцца творы, у якіх сама прысутнасць прыроды, яе дыханне. Гэта і выглумачальна: пішацца ж пра тое, што не трэба выдумляць. Прамаўляецца тое, што не можа прыдумець нават самая шчодрая мастакоўская фантазія. Усё падгледжана пільным вокам у самім жыцці, у прыродзе, а ўжо дзякуючы таленту ўвасоблена ў радках, у якіх такая вялікая прыцягальная сіла, я б сказаў, надзіва моцны паэтычны магнетызм, з сілавога поля якога няма аніякага жадання вырывацца. Наадварот, ні з чым не параўнальная асаладзаставацца ў асяродку гэтага прыцягнення.

***

Генадзь Пашкоў — паэт-традыцыяналіст, прадстаўнік той катгорыі сучасных беларускіх літаратараў, да якой адносяцца апошнія магікане ў паэзіі, якія не забываюць (і не хочуць забываць!), што наша нацыянальная паэзія — гэта паэзія традыцыйна зямная ў сваёй сутнасці. Ёй чужое мітуслівае эксперыментарства. Таму творцам гэтага кірунку не па сабе (упоўнены ў гэтым!), калі яны бачаць танныя падробкі пад яе, што падносяцца ледзь не як новае слова ў літаратуры, а ў сапраўднасці — гэта мастакоўска імітацыя і не больш, у якой пры ўсім жаданні не дайсці да сэнсу.

Свежасць «Кляновіка», яго першай кнігі, з гадамі не растрэцілася. Сваё 75-годдзе Генадзь Пятровіч сустракае не толькі з выдатным багажом ранейшых набыткаў, але і з новымі творами, што радуецца так, як можа радаваць паэзія сапраўднага творцы, для якога ўзрост не перашкода пісаць гэтаксама ярка, як і ў маладосці. Пацвярджэнне — выхад яго кнігі ў серыі «Новая бібліятэка беларускай паэзіі». Раней яго выбраныя творы змяшчаліся ў «Бібліятэцы беларускай паэзіі».

Сняжана РУДНІК

Культура, адлюстраваная ў кожным

21 сакавіка адзначаецца Сусветны дзень паэзіі. У святочны дзень дэлегацыя ўзбекскіх пісьменнікаў прыняла ўдзел ва ўрачыстых мерапрыемствах, прымеркаваных да Дзен літаратуры Узбекістана ў Беларусі, у галоўных літаратурных музеях сталіцы.

Вуліца Багдановіча

Першым пунктам культурнай праграмы для гасцей стаў Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры. Міжнародная імпрэза «Літаратурны мост сяброўства» была падрыхтавана сумесна з Выдавецкім домам «Звезда» і Саюзам пісьменнікаў Беларусі. Таксама да сустрэчы далучыліся Мікалай Іваню, старшыня Саюза пісьменнікаў Расіі, і Святлана Ананьева, загадчыца аддзела Інстытута літаратуры і мастацтва імя М. А. Аўэзава (Казахстан).

Салім Ашур, паэт і перакладчык, дарадца старшыні Саюза пісьменнікаў Узбекістана, падзяліўся досведам дзейнасці Музея ўзбекскай літаратуры ў Ташкенце, правёў паралелі з беларускім музеем, які гасцінна прыняў дэлегацыю.

Уласную калекцыю перакладных кніг узбекскіх аўтараў на беларускую мову прадставіў Міхал Бараноўскі, паэт, загадчык Літаратурнага музея Максіма Багдановіча. Сярод скарбаў — выданні Алішэра Наваі, Бабур, Зульфій, зборнік маладой узбекскай прозы, выдадзены ў 1960-я гады.

Галоўны рэдактар часопіса «Полымя», паэт, аўтар перакладаў з узбекскай мовы Віктар Шніп раскажаў пра альманах «Далягляды», назва якога адпавядае зместу — пад вокалкадай пераклады на беларускую з моў усяго свету, у тым

распчаў сваё выступленне з прывітання на беларускай мове. Аўтар перакананы, што кожны з твораў, якія складаюць гонар беларускай літаратуры, увабраў усё найлепшае з мясцовай культуры. А кожны з жыхароў нашай краіны атрымаў для сябе найлепшае з таго, што было створана ў літаратуры за стагоддзі.

рэспублікі ён пазнаёміўся з узбекскімі паэтамі і літаратарамі. Добра вядома аб яго цесных творчых зносінах з паэтам Хамідам Алімджанам і паэтэсай Зульфій.

У межах круглага стала «Коласава слова яднае народы і літаратуры Беларусі і Узбекістана» ўзбекскія літаратары разам з беларускімі аўтарамі і прадстаўнікамі музея абмеркавалі спадчыну знакамітага паэта, яго значны ўнёсак у развіццё беларуска-ўзбекскіх адносін, прытым не толькі ў галіне літаратуры. Таксама да сустрэчы далучыўся часовы павераны ў справах Рэспублікі Узбекістан у Рэспубліцы Беларусь Рахматула Назары.

Васіліна Міцкевіч, праўнучка Якуба Коласа, правала для замежных гасцей экскурсію па музеі народнага паэта, распавёўшы пра творчы і жыццёвы шлях знакамітага продка.

— Якуб Колас правёў у Ташкенце больш за два гады, — нагадаў удзельнікам мерапрыемства Алесь Карлюкевіч. — Там ён працягваў пісаць патрыятычныя вершы, друкаваўся ў самых розных перыядычных выданнях, як на рускай, так і на беларускай мовах. Здолеў выпусціць некалькі кніг.

Вывікі працы літаратара ва Узбекістане ўключаны і ў асноўную экспазіцыю музея.

— Калі не лічыць цюркскія краіны, з якімі ў нас блізкасць нацыянальная і геаграфічная, то больш ні з кім такіх актыўных сувязей эканамічных і культурных, як з Беларуссю, у нас няма, — падзяліўся з журналістамі Мікалай Ільін. — Калі прааналізаваць чаму, то, на маю думку, ваша краіна нясе ў сабе літаратурныя і агульначалавечыя імпульсы, блізка і для нашай культуры.

Падчас круглага ўзнімаліся пытанні перакладной літаратуры. Госці перадалі ў дар музею новае выданне Якуба Коласа на ўзбекскай мове, а таксама партрэты славных літаратараў Узбекістана — Зульфій, Айбека, Хаміда Алімджана і Гафура Гулама.

Вялянцін САЛОМА
Фота Кастуся ДРОБАВА

У межах мерапрыемства «Літаратурны мост сяброўства» адбылося падпісанне пагаднення аб супрацоўніцтве паміж Саветам маладых літаратараў Саюза пісьменнікаў Расіі і Саветам па рабоце з моладдзю Саюза пісьменнікаў Беларусі.

У сценах музея гучалі вершы на беларускай і на ўзбекскай мовах у выкананні студэнтаў беларускіх універсітэтаў.

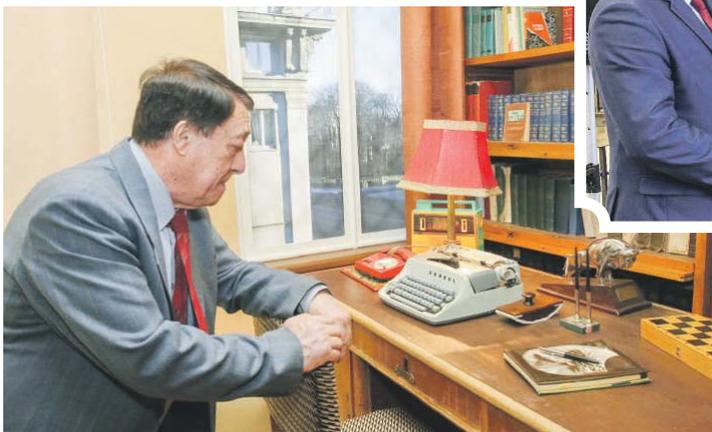
Вуліца Акадэмічная

Другім пунктам праграмы ўзбекскай дэлегацыі стаў Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа. Знакаміты пясняр беларускай зямлі ў часы Вялікай Айчыннай вайны знаходзіўся ў эвакуацыі ў Ташкенце. Менавіта ў сталіцы ўсходняй

ліку і з узбекскай. Таксама паэт прачытаў вершы паэтаў Узбекістана, пераствораныя ім.

Уражаннямі ад візіту ў Беларусь падзяліўся член Саюза пісьменнікаў Узбекістана, галоўны рэдактар газеты «Инсон ва конун» Кучкар Наркабіл. Ён прызнаўся, што яго любімы беларускі пісьменнік Васіль Быкаў, а ў часы Вялікай Айчыннай вайны яго дзед загінуў, вызваляючы беларускую зямлю.

Мікалай Ільін, член Саюза пісьменнікаў Узбекістана, паэт і перакладчык,

Супрацоўнікі музея падрыхтавалі для гасцей аглядную экскурсію. Засяродзілі ўвагу на асноўных і найбольш выбітных пісьменніках Беларусі, якія шырока вядомы і ва Узбекістане.

Адным з першых слова ўзяў Алесь Карлюкевіч, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі. У сваёй прамове ён звярнуў увагу на даўнія традыцыі беларуска-ўзбекскіх літаратурных сувязей, а таксама на істотнасць аднаўлення рухлівага супрацоўніцтва двух народаў у галіне кнігавыдання ў будучыні.

Ці можа драматычная камедыя стаць музычнай?

Спецыяльна прымаркаваная да свята жанчын прэм'ера спектакля «Гульня каханья» адбылася ў Беларускам музычным тэатры. Рэжысёрам гэтай пастаноўкі з'яўляецца вядомы расійскі акцёр тэатра і кіно Марат Башараў, які супрацоўнічае з нашым тэатрам з 2021 года (выконвае ролю князя Базінэлі ў аперэце Легара «Граф Люксембург»).

Як зазначае сам артыст, вопыт работы ў музычным тэатры для яго новы і вельмі прыцягальны: «Выйсці на сцэну з аркестравай аймай, бачыць музыкантаў, якія табе падыгрваюць, — гэта такая асалада, такі кайф! Я параў бы кожнаму драматычнаму акцёру паспрабаваць падобны вопыт».

Прыгледзеўшыся да групы і засвоіўшы асаблівасці пабудовы музычнага спектакля, Башараў сам вырашыў ажыццявіць пастаноўку на сцэне нашага тэатра. І выбраў для гэтага не самы вядомы твор, тым больш прызначаны для драматычнага тэатра — п'есу французскага драматурга першай паловы XVIII стагоддзя П'ера дэ Марыво «Гульня каханья і выпадку». Гэты аўтар належыць да ліку самых важных французскіх драматургаў адзначанага перыяду, з-пад пера якога выйшла мноства п'ес, прызначаных як для тэатра французскай камедыі, так і для тэатра італьянскай камедыі *dell'arte*, якая была вельмі папулярнай у Парыжы. П'еса «Гульня каханья і выпадку» ярка і з'яўляецца камедыяй *dell'arte* і нават у нашы дні ставіцца ў гэтай стылістыцы — з выкарыстаннем масак. (Пра сур'ёзнасць гэтага «несур'ёзнага» жанру сведчыць той факт, што Брэсцкі абласны тэатр драмы, які быў створаны восенню 1944 года, свой першы сезон адкрываў менавіта гэтым спектаклем. А восенню 2014 года, у азнаменаванне 70-годдзя тэатра, сезон таксама адкрываўся новай пастаноўкай п'есы.)

Сёння «Гульня каханья і выпадку» ёсць у рэпертуары некаторых расійскіх тэатраў, у асноўным драматычных. У 2021 годзе Марат Башараў ажыццявіў пастаноўку п'есы ў Маскоўскім абласным тэатры драмы і камедыі (г. Нагінск). Гэта была яго першая рэжысёрская работа. А пастаноўка ў Мінску задумвалася, зразумела, з улікам магчымасцей музычнага тэатра. «Хоць п'еса першачаргова і драматычная, але мы дабавілі ў пастаноўку шмат музыкі, танцаў, пластыкі і, галоўнае, працуем пад жывы аркестр, — зазначаў рэжысёр. — Камедыя *dell'arte* XVIII стагоддзя ў сучаснай інтэрпрэтацыі — падобных спектакляў у Беларусі я не бачыў і думаю, што мы зможам здзівіць мінскую публіку».

Але адзначым, што здзівіў не сам спектакль, а некаторыя падыходы да яго падрыхтоўкі. Так, задоўга да прэм'еры ў шматлікіх анонсах СМІ ўказваўся толькі аўтар п'есы і каротка раскрывалася яе інтрыга, а пра аўтара музыкі нават не ўпаміналася. І ў першым

зменшанага складу аркестра зрабіў галоўны дырыжор тэатра Юрый Галяс.

У прыгожа аранжыраваных музычных нумарах адчувалася свеаеаблівая стылістыка творчасці Юлія Кіма, якая даволі арганічна спалучалася б з жанрам камедыі *dell'arte*, калі б гэтых нумароў было ў спектаклі больш. Па прычыне таго, што працяглыя дыялогі персанажаў, пабудаваныя ў духу салоннага красамоўства, робяць размоўныя сцэны даволі маштабнымі, музычныя нумары на іх фоне выглядаюць невялікімі жанравымі ўстаўкамі. Прасцей кажучы, у спектаклі мала музыкі і ён успрымаецца як драматычны. І гэта не дзіўна, бо ў яго аснове ляжыць не музычная драматургія, а драматургія п'есы (хоць яна і скарчалася). Таму становіцца зразумелым, чаму напачатку ў праграме ўказвалася толькі імя драматурга. Але па законах музычнага тэатра ў афішэ спектакля на першым месцы павінна стаць імя кампазітара, таму, каб фармальна адпавядаць гэтай правілу, у апошні момант на першае месца было вынесена імя Юлія Кіма.

Для таго, каб атрымаўся паўнаватрасны музычны спектакль, над яго стварэннем павінен працаваць кампазітар, а над тэкстам п'есы — вопытны лібрэтыст,

што мы і назіраем у гэтым спектаклі. Набор дзеючых асоб таксама тыповы: важны сеньёр Аргон; яго дачка Сільвія і яе жаніх Дарант (пара герояў); іх слугі Лізета і Арлекін (камічная пара). Ёсць у п'есе яшчэ адзін персанаж — Марыя, сын сеньёра Аргона, які з'яўляецца нібыта двойніком свайго бацькі: яны і гавораць, і думаюць, і паводзяць сябе аднолькава, а ў хітраспляценнях сюжэтных калізій выступаюць як змоўшчыкі, бо толькі ім двамі дакладна вядома, хто ў каго пераапранаецца.

Дзеянне пачынаецца з таго, што Сільвія са сваёй служанкай разбіраюць паводзіны вядомых сеньёраў, якія пасля жаніцбы рэзка змянілі свае адносіны да жонак: маўляў, мужчына ў якасці жаніха — гэта адзін чалавек, а ў якасці мужа — зусім іншы. Саму Сільвію ў хуткім часе чакае знаёмства з жаніхом, якога ёй выбраў бацька, і яна адважаецца на дзёрскі ўчынак: пераапранаецца ў служанку, што дазволіць ёй як бы збоку назіраць за маладым чалавекам і ацаніць яго станочыя і адмоўныя якасці. Адпаведна яе служанка Лізета апранаецца ва ўбор сваёй гаспадыні і вельмі лоўка ўваходзіць у ролю багатай нявесты. Сеньёр Аргон пагаджаецца з планами дачкі, але інтрыга заключаецца ў тым, што з п'есам ад свайго прыяцеля ён ведае: Дарант прыдумаў аналагічны план і з'явіцца ў іх доме ў вобразе свайго слугі Арлекіна...

Зразумела, пасля яго прыезду пачынаецца чарада смешных непаразумеў і пікантных кур'ёзаў. Дарант памест Сільвіі ўсю сваю ўвагу скіроўвае на яе служанку, а Сільвія, наперакор сваёй разважлівасці, захапляецца слугой Даранта. Аналагічныя метамафарфозы адбываюцца і ў Лізеты з Арлекінам, бо кожны з іх думае, што збліжаецца з чалавекам з вышэйшага саслоўя. Закамерна ў кожнай з пар узнікаюць праблемы, звязаныя з саслоўнымі бар'ерамі. І толькі сеньёр Аргон з сынам з выглядам дасведчаных мудрацоў назіраюць за гэтым маскарэдам і ўважліва сочаць, якія ўнутраныя супярэчнасці перажывае іх дачка і сястра. І яны разумеюць галоўнае: Сільвія і Дарант будуць шчаслівыя, бо пакахалі адзін аднаго, нягледзячы на саслоўную няроўнасць, якой у сапраўднасці паміж імі няма.

Усе гэтыя ролі, розныя на драматычных акцёраў, выконваюць салісты-вакалісты, для якіх гэта складаная задача. Асноўная цяжкасць заключаецца ў тым, што ў гэтай пастаноўцы яны павінны дэманстраваць не самую моцную свае якасці — вакал, а чыста акцёрскія прыёмы ігры. Адзіным выканаўцам, які быў па сапраўднаму арганічным у ролі сеньёра Аргона, з'яўляецца Аляксандр Асіпец — таму што ён першачаткова драматычны акцёр, які з поспехам працуе ў музычным жанры. У тандэме з ім у ролі Марыя нялёгка было працаваць Сяргею Спруцу, які здолеў дастойна вытрымаць свой вобраз побач з такім прафесіяналам. Нялёгка было выканаўцам жаночых роляў Наталлі Глух і Вользе Жалезкай — адчувалася, што яны вельмі стараліся правільна сабе ў чыста акцёрскім плане. Ілья Саванеўскі ў ролі Даранта выглядаў падобным на аперэтачнага героя — гэта амплуа не патрабуе нейкай асаблівай драматычнай афарбоўкі. А вось Яўген Далідовіч у ролі Арлекіна нават змог правільна будфуніяны прыёмы акцёрскай ігры, уласцівыя камедыі *dell'arte*.

Але ў заключэнне хацелася б адзначыць, што глядучы ўсё ж цікава бачыць самыя моцныя грані таленту артыстаў, таксама як і праўленні багатых магчымасцей музычнага тэатра.

Зоя МАТУСЕВІЧ
Фота Сяргея ЧЫПІРА

як гэта адбылося, напрыклад, у Валгаградскім музычным тэатры. Спектакль «Гульня каханья і выпадку», пастаўлены там у 1996 годзе, і сёння не сыходзіць з рэпертуарнай афішы.

Не загадваючы, колькі пратрымаецца на сцэне наш спектакль, адзначым, што ў чыста пастаанавачным плане ён мае шэраг станочных якасцей. Самае галоўнае, што рэжысёру ўдалося захаваць стылістыку камедыі *dell'arte* і сумяціць яе знешнія формы з сучаснымі тэатральнымі рашэннямі. Гэта можна назваць тэатральнай эклектыкай або прадуманым сумяшчэннем жанраў. Так, глядач улоўлівае толькі намёк на стэрэатыпны персанажаў камедыі масак: самі маскі не выкарыстоўваюцца, бо кожны з персанажаў мае выразную персаніфікацыю за кошт касцюмаў і яркай характарнасці вобраза.

Вельмі значнай з'яўляецца работа харэограф-пастаноўшчыка Андрэя Карха — расійскага акцёра, танцоўшчыка і тэатральнага дзеяча, які працуе ў творчым тандэме з Маратам Башаравым. Менавіта дзякуючы прадуманай харэаграфіі падмацоўваецца музычная частка спектакля. Пра адсутнасці харавых партый функцыя балетных нумароў становіцца асабліва важкай. Усе яны арганічна ўлісваюцца ў ход спектакля, падкрэсліваючы сцэны, у якіх асабліва ярка працяюцца ўнутраны стан персанажаў і найбольш значныя перыпетыі ў развіцці сцэнічнага дзеяння. Асобна хочацца адзначыць касцюмы артыстаў балета, якія вельмі трапна перадаюць каларыт і салонную эстэтыку той эпохі.

Работа мастака-пастаноўшчыка Андрэя Меранкова, які працаваў над касцюмамі і сцэнаграфіяй спектакля, уражае сваёй значнасцю і выразнасцю, галоўнае — стварэннем візуальнага вобраза французскай архітэктуры XVIII стагоддзя.

Тыповым для сюжэтай пабудовы камедыі Марыво быў прыём пераапранання і падмены персанажаў,

варыянце праграмы спектакля таксама не ўказваўся аўтар музыкі, хоць дырыжор-пастаноўшчык, як заўсёды, значыўся. І толькі на прэс-канферэнцыі, якая праходзіла за тыдзень да прэм'еры, удалося высветліць, што ў пастаноўцы выкарыстоўваюцца музычныя нумары з багатай творчай скарычкі вядомага барда і паэта-песенніка Юлія Кіма. Як адзначыла дырыжор-пастаноўшчык спектакля Марына Трацякова, гэтыя нумары падобны і скампанаваны па сэнсе і настроі так, што дапаўняюць ці ілюструюць змест п'есы і працягваюць сцэнічнае дзеянне. А аркестроўку для

Музы і таямніцы

Да 100-гадовага юбілею народнага мастака Беларусі Леаніда Шчамялёва сёлета падрыхтавалі шмат выставак — акрамя таго, што яго творы можна пабачыць у галерэі, якая носіць імя творцы, экспазіцыя прадстаўлена ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. Яму прысвячаюць вялікую выстаўку беларускія жывапісцы.

пра сюжэты, нетыповыя для сапраўднага мастака. Яго абарона дыплама была б прывалом. І наогул у Беларусі, якая перажыла жахі вайны, не прымалі творы Шчамялёва-франтавіка, у якіх быў закладзены сімвалічны сэнс. Складаны быў час, і невядома, як бы склаўся далейшы лёс мастака, каб не спецыялісты з Масквы, якія разгледзелі ў яго карцінах адметны аўтарскі погляд. У фільме адлюстраваны гэты момант, таўмаста распаўядаецца і пра перажыванні чалавека, які вельмі хацеў стаць мастаком.

Стаў. І жыццё завярталася. Праца, выкладанне. І каханне. Неяк паміж радкамі. Яго на той момант было дзве дачкі. Але зрабіў выбар. Іншы перыяд жыцця, Муза натхняла. Творчасць буяла.

Праўда, так бывае. Гэта жыццё. А мастакі (і наогул творчыя людзі) жывуць і жывяцца эмоцыямі. І — так, гэтая жанчына, якая стала другой жонкай, пражыла з ім большую частку жыцця. Святлана Мікалаеўна ў фільме шчыра распаўядае, як рамантычна пачыналася іх каханне і доўжылася да апошняга дня Леаніда Дзмітрыевіча. Ні ценю сумневу, асабліва для бачыш колькасць яе выяў на яго карцінах: напэўна, так выглядае змяное каханне. Стоп. Але ж да іх сустрэчы ў яго ўжо была сям'я... «Што з ёй не так?» — прамільгне думка ў дапытлівага глядача, але застанеца без адказу.)

Рэжысёр Кацярына Шарамет прызналася, што гісторыю ў больш чым 90 гадоў жыцця цяжка распаўясеці за трыццаць хвілін. Таму самае галоўнае, што імкнуліся перадаць стваральнікі, — атмасфера жыцця, светапогляд, настрой душы мастака. Так, зроблена!..

На гэтым можна было б паставіць кропку: праект ажыццявіўся і будзе мець свой, верагодна, паспяховы лёс. Але калі нешта недагаворана, то хочацца сказаць. Нават калі ўжо вельмі «пасля». Так бы мовіць, удакладніць інфармацыю, якая ўжо жыве ў прасторы. У мастака можа быць не адна Муза! У той самы час, калі Леаніда Шчамялёва жорстка крытыкавалі і нават не хацелі прыняць яго дыплом, калі насуперак меркаванням паўставаў яго самы моцны твор, побач з ім была першая жонка Галіна Іванаўна, імя якой у фільме не згадваецца наогул. А яна не проста дапамагала трымаць удар, а ўсяляк спрыяла таму, каб ён выжыў (спачатку ў мастацкім вучылішчы, пасля ў інстытуце) і атрымліваў жаданую прафесію, калі яны жылі разам. І яе мастак выяўляў на карцінах. Яна была побач з ім больш за 20 гадоў і нарадзіла дзвюх дачок. Адна з іх — Маргарыта, таксама адметная мастачка, — вельмі цёпла гаворыць пра тату ў фільме, напэўна, таму, што

бацькі пасля развітання здолелі захаваць добрыя адносіны, што само па сабе заслугоўвае павагі (асабліва калі трэба раскрыць мастака яшчэ і як чалавека). Галіна Іванаўна і Леанід Дзмітрыевіч падтрымлівалі стасункі да апошніх дзён і сышлі з жыцця з розніцай у некалькі тыдняў.

...І што нам гэта дае? Не проста свядаральныя спраўядлівасці, хоць і гэты момант важны, пачальнічаны этап два чалавекі прайшлі разам. Але і дзеля глыбокага разумення творцы, бо ўсё, што ён здолеў зрабіць, паўставала не проста так, а пад уплывам людзей ці жыццёвых абставін. Разрываць адносіны цяжка, і тое, што для некага — рамантыка, для іншага — боль (тым больш варта ўважліва жанчыны, якая адпусціла каханага). Нават мірнае развітанне перажыць няпроста. І, напэўна ж, не проста так ў мастака ў нейкі момант узніклі праблемы з алкаголем (пра гэта інфармацыю ў фільме пакінулі). Усё-такі нездарма біёграфы даследуюць перыяды творчасці мастакоў, удакладняюць імёны тых, хто ўплываў на іх. Вывучаюць уплыў кожнай Музы. Шэдэўры нараджаюць людзі, якія адчуваюць. Камусьці шчасціць, і Муза прыходзіць у жыццё аднойчы. А ў некага ў розныя перыяды — розныя пацудзі, жарсці, эмоцыі. І розныя творы. Не трэба нават глядзець далёка (Мадзільяні, Пікаса, Далі...). Вось толькі некалькі гісторый мастакоў, якія былі звязаны з беларускай зямлёй.

На творчасць Марка Шагала паўплывалі першая жонка Іда, другая Валянціна, але паміж афіцыйнымі шлюбамі былі яшчэ адносіны з Вірджыніяй, якая нарадзіла яму сына. Ілья Рэпін меў дзвюх афіцыйных жонак — Веру і Наталю. І не пазбягаў яшчэ і рамантычных адносін. Станіслаў Жукоўскі быў жанаты двойчы — з Аляксандрай і Сафіяй... Урадзенец колішняй Віцебскай губерні (цяпер гэта латвійскі Даўгапіліс) Марк Ротка таксама двойчы ўступаў у шлюб — з Эдзіт, пасля — з Мэл. Але напрыканцы жыцця застаўся самотны.

Цікаваць выклікаюць адносіны не толькі мужчыны. Напрыклад, авангардыстка Надзея Хадасевіч стала другой жонкай славагата Фернана Лежэ, але дачку нарадзіла ў першым шлюбе з мастаком Станіславам Грабоўскім.

Асабістыя гісторыі знакамітых мастакоў (наогул творцаў) — гэта не ў малой ступені каталізатары таленту, таямніцы якога так хочацца разгадаць...

Ларыса ЦІМОШЫК

Да свайго 100-годдзя мастак не дажыў пару гадоў — вялікі чалавек, вялікае жыццё. Жыццё, вартае фільма. І нават не аднаго. Прэм'ера чарговага дакументальнага праекта, прысвечанага мастаку, пад назвай «Леанід Шчамялёў. Усе адценні белага» адбылася на тэлеканале АНТ (вытворчасць студыі гістарычных фільмаў «Майстэрня Уладзіміра Бокуна»). Але крыху раней фільм прадставілі ў кінатэатры «Беларусь», дзе адбылася сустрэча са здымачнай групай. Рэжысёр-пастаноўшчык Кацярына Шарамет, зусім маладая дзяўчына, звярнула на сябе ўвагу адметнай працай: яна сама рабіла і камп'ютарную графіку, і мантаж. Прадстаўляючы здымачную групу, Уладзімір Бокун адзначыў: «Гэта незвычайны фільм для нас. Па-першае, ён зроблены за вельмі кароткі тэрмін — тры тыдні. Гэта было звязана з тым, што трэба было зняць працэс падрыхтоўкі да юбілейнай выстаўкі ў Нацыянальным мастацкім музеі. Праца адлюстравана на экране».

Не проста адлюстравана, а стала сваёасаблівым рэжысёрскім ходам: музейныя шэдэўры нібыта са здзіўленнем пазіраюць на карціны Шчамялёва, якія праносяць па залах музея, рыхтуючы выстаўку. І не толькі пазіраюць — яны абураюцца і быццам гавораць — іх вусны пачынаюць варушыцца (гэта падасца эфектным для тых, хто не глядзіць на мастакі творы з выключным піетэтам да аўтарскай задумы). Гуцаць тыя самыя словы, якія так балюча было чуць мастаку на пачатку свайго творчага шляху. Але твор 1959 года «Вяселле» ў выніку трапіў у музей дзякуючы тагачаснаму дырэктару Алене Аладавай.

Леаніда Шчамялёва сапраўды не адразу зразумелі: усё неяк не па каноне, дзіўная кампазіцыя, што ўжо казаць

Блокбастар пад замкавымі сценамі

Уладзімір Караткевіч належыць да тых рэдкіх аўтараў, чые творы хутка ператвараюцца не проста ў класіку, а ў неўвядзеную навуку для ўсіх пакаленняў. Таму кожная новая генерацыя беларусаў спрабуе сваім уласным працтытаннем знайсці адказ на пытанні, якія ставіць час. Пацвяржэннем гэтага стала навіна аб пачатку работы над фільмам «Чорны замак» па матывах знакамітага твора.

№ 2

Навіна аб экранізацыі кнігі «Чорны замак Альшанскі» з'явілася 14 сакавіка ў тэлеэфіры канала «Беларусь-1». Рыхтуе фільм Нацыянальная кінастудыя «Беларусьфільм». Распацаць здымачны працэс плануецца пасля абароны праекта і сцэнарнага плана ўжо ў красавіку гэтага года.

Сцэнарый па кнізе Уладзіміра Караткевіча быў напісаны прадзюсарам і сцэнарыстам Леамам Шпрыгавым («У чэрвені 1941», «Апошні браняпоезд», «На безымяннай вышыні»). Правы на кнігу студыя выкупіла больш за 10 гадоў таму ў пляменніцы знакамітага пісьменніка. Па словы Уладзіміра Караткевіча, генеральнага дырэктара кінастудыі, праекту неабходна было даспець. У рэжысёрскім крэсле — расіянін Кірыл Кузін («Сергій супраць нячысцікаў», «Шаснаццаць +», «Клуб»).

Натурныя здымкі будуць праходзіць на тэрыторыі Беларусі. Сам аўтар

звяртаў увагу, што архітэктурныя праціпытам у кнізе стаў Гальшанскі замак — рэзідэнцыя старажытнага роду Сапегаў у мястэчку Гальшаны ў Гродзенскай вобласці. Акрамя яго, у новым фільме абцяюць паказаць і іншыя архітэктурныя помнікі нашай краіны. Так, былі згаданы касцёл Святой Веранікі ў вёсцы Селішча, сядзіба Чапскіх у Прылуках, Мірскі замак і іншыя.

— Сёння мы можам аб'явіць, што праекту не проста быць — ён цяпер у рабоце. Фільм вельмі складаны ў плане пастаноўкі, — адзначыў у размове з журналістамі тэлеканала Уладзімір Караткевіч. — Акрамя таго, мы ўпершыню працуем з субсідыяй, гэта значыць, што выдзяляюцца грошы на канкрэтны фільм, даводзіцца афармляць вялікую колькасць дакументаў. У найбольшы час прадставім экспертнаму савету тое, што напрацавалі.

У хуткім часе будуць абвешчаны выканаўчы галоўныя ролі, сярод якіх, верагодна, з'явіцца не толькі беларускія артысты, але і расійскія. Плануецца, што здымкі будуць завершаны ў ліпені бягучага года, а ўбачыць новую экранізацыю глядачы змогуць увесну 2024 года.

№ 1

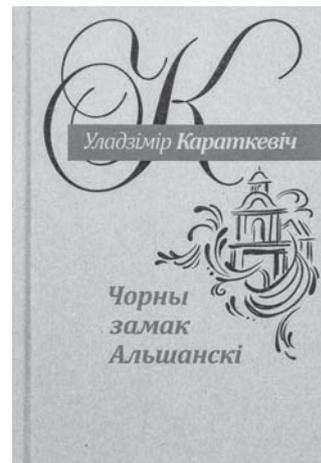
Раман «Чорны замак Альшанскі» Уладзімір Караткевіч напісаў у 1978 годзе. Піянер гістарычнага дэтэктыва

стварыў зачаравальную, у пэўнай ступені мстычную гісторыю, адным з герояў якой стаў сам замак. Менавіта ў сутарэннях старажытнага напайразбранага помніка архітэктурны захаваўся даўно схаваны скарбы вядомага магнацкага роду Альшанскіх.

Раман вельмі арганічна ўпісаўся ў шэраг твораў аўтара, у якіх ён падкрэслівае шляхетнасць беларусаў («Дзікае паляванне караля Стаха», «Сівая легенда»). А шматгадовую інтэрпрэтацыю нашчадкаў забяспечылі адразу некалькі глыбінных пластоў (рамантычны, рэалістычны і нават мадэрнісцкі) апавядання, удала злучаныя пісьменнікам.

Новая экранізацыя ад «Беларусьфільма» стане другой спробай перанесці на экраны дэтэктыўную гісторыю. Першы фільм па рамана выйшаў у 1984 годзе, праз 6 гадоў пасля выдання «Чорнага замка Альшанскага». Натхніўся творам Уладзіміра Караткевіча рэжысёр, народны артыст БССР Міхаіл Пташук. Знакаміты беларускі кінематграфіст, які, акрамя Караткевіча, экранізаваў творы В. Быкава, І. Шамякіна і іншых, стварыў двухсерыйны прыгодніцкі фільм.

Як і кніжнай версіі, падзеі разгортваюцца адразу ў некалькіх часавых прамежках. XVII ст. — пачатак заняпаду роду Альшанскіх. Часы Вялікай Айчыннай вайны — жудасны і жорсткі час для ўсёй краіны, але не для апошняга атожылка знакамітага роду. Пасляваенны

час — прыезд Антона Косміча да рэшткаў старажытнага замка.

Тагачасныя крытыкі адзначалі нецвяточную работу з музычным суправаджэннем. Беларускі кампазітар чылійскага паходжання Сяргей Картэс з дапамогай музычных сродкаў стварыў напружаную і змрочную атмасферу смяротна небяспечнага пошуку скарбаў. Карціна адметная і сваім шматнацыянальным складам. У здымках узялі ўдзел беларускія, літоўскія, украінскія і расійскія кінаакцёры. Ролі Антона Косміча выканаў расійскі акцёр Віктар Яўграфу. Фільм быў зняты на рускай мове.

Яна ЦЭГЛА

Замест крытыкі — расправа...

Пра выпрабаванні, праз якія давялося прайсці беларускаму праізіку Аляксею Карпюку (1920—1992), сумленнаму беларускаму патрыёту, чалавеку, які даказаў вернасць здаровым маральным прынцыпам і Савецкай краіне ў час Вялікай Айчыннай вайны, напісана шмат... Камандзір партызанскага атрада, за плячыма ў якога — канцлагер у Штутгтофе, быў у другой палове 1960-х абвінавачаны ў многіх грахах. 21 красавіка 1972 года Аляксея Карпюка выключылі з партыі. У 1970—1972 гг. пісьменнік нідзе не мог уладкавацца на працу.

Фота з сайта harodnia.com

Аляксей Карпюк здолеў даказаць сваю праўду. Яму далі вымову і аднавілі ў партыі ў красавіку 1973 года... Праўда, 5 красавіка 1991 года ён сам выйшаў з КПСС, бо «...разуверыўся ў прынцыпах марксізму-ленінізму ды прыйшоў да высновы, што ідэі яго ўтапічныя...».

Нагадаем, што Аляксей Нічыпаравіч Карпюк — аўтар многіх кніг. У 1980 і 1990—1991 гг. выйшлі яго выбраныя творы ў 2 тамах. Узнагароджаны ордэнамі Чырвонага Сцяга, Айчыннай вайны I і II ступеняў, залатым крыжам польскага ордэна «Віртуці Мілітары». Аляксей Карпюк — заслужаны работнік культуры БССР. Лаўрэат Літаратурнай прэміі СП БССР імя Івана Мележа (1986) за кнігу «Сучасны канфлікт».

Не хацелася б паўтарацца, а вось новы дакументальны матэрыял, здаецца, варта агучыць. Тым больш што гэта — ліст самога Аляксея Карпюка, адрасаваны першаму сакратару ЦК КПБ Пятру Міронавічу Машэраву. Член КПСС з 1947 года, адказны сакратар Гродзенскага абласнога аддзялення СП БССР звяртаецца да кіраўніка рэспублікі з разлікам, што да яго будзе ставіцца справядліва... Эх, гэтае наша вечнае жаданне «жыць па справядлівасці»!.. Толькі і справядлівасць і праўда ў кожнага свая. Наіўны і сумленны чалавек Аляксей Нічыпаравіч усё ж быў унікальным пісьменнікам, спраўдлым мастаком слова, які імкнуўся разабрацца ў чалавечых характарах, стараўся выбудаваць псіхалагічна вывераныя вобразы, паказваў асэнсаваныя дзеянні сваіх герояў... І ўсё ж вырашыў шукаць праўду на версе, у вышэйшых эшалонах... Значыць, верыў і партыі, і таму савецкаму ладу жыцця, у якім існаваў не проста як спадарожнік, а як натуральная яго частка. Таму ў лютым 1966 года піша ў ЦК (ліст зараз захоўваецца ў Нацыянальна-навуковага архіва Рэспублікі Беларусь)...

«Першаму сакратару ЦК КПБ таварышу Машэраву П. М. Дарагі Пётр Міронавіч!

У мінулыя пятніцу ў Гродне мела месца такая падзея. У абласную бібліятэку імя Карскага зайшоў заг. аддзела агітацыі і прапаганды Гродзенскага абкама Іван Пятровіч Голуб, тэрмінова сабраў супрацоўнікаў і абвіў: — Неадкладна збярыце мне кампраметуючы матэрыял на Карпюка!

Устрыжожаныя жанчыны праз некалькі гадзін прынеслі яму ўсе рэцэнзіі на мае творы, усе заметкі з газет і часопісаў, дзе згадвалася маё імя і ў здзіўленні заўважылі:

- Іван Пятровіч, але тут паўсюль яго хваляць!?
- Як? — вельмі здзівіўся т. Голуб. — Не можа гэтага быць!
- А вы чыталі яго «Дануту», «На лясных сцежках»?..

Высветлілася, што т. Голуб ніводнага майго твора не чытаў. Тады раздражнёна ён ім заявіў ізноў:

— Вы абавязкова павінны на яго нешта мне даць! Нашаму Міцкевічу даручана на з'ездзе КПБ выступіць па пытаннях мастацтва, я яму рыхтую даклад!..»

Уладзімір Фёдаравіч Міцкевіч (1920—1983) — першы намеснік кіраўніка беларускага ўрада ў 1974—1983 гг. У 1968—1974 гг. — сакратар ЦК КПБ. А ў 1963—1968 гг. — першы сакратар Гродзенскага абкама КПБ...

З ліста А. Карпюка Машэраву: «Горад наш адносна невялікі, ціхі. У Гродне пісьменнікаў некалькі і ўсе яны на вачах. Падзея ў бібліятэцы стала імгненна сенсацыйнай пэўных колаў горада. На заўтра дзясяткі людзей пачалі мне звоніць па тэлефоне, шукаць са мною сустрэчы, спачуваць, пытацца, што здарылася.

Я ў здзіўленні, што, здавалася б, вопытны партыйны работнік т. Міцкевіч У. Ф. даручыў такое важнае пытанне людзям, якія пераўтварылі гэта ў чарговую кампанію. І, па праўдзе кажучы, роля нейкага вялікага пакутніка мне не па душы.

У апошні час на нарадах і сходах задужа часта палощацца маё імя. Мне думаецца, што некаторыя таварышы выкарыстоўваюць дзея гэтага няправільна патлумачаныя мае выказванні ці агаворкі.

На апошнім пленуме Саюза пісьменнікаў БССР я дапусціў некалькі ляпусаў. Напрыклад, збіраўся насварыцца на т. Пашкевіча як рэдактара, хацеў нагадаць яму пра ленынскае кіраўніцтва, а сказаў, што быццам у нас не адчуваецца ленынскага кіраўніцтва літаратурай увогуле. І сам не разумею, як я зрабіў нетактычны выпад супраць рускай пісьменніцы т. Варанковай, якая прысутнічала на пленуме, і інш..».

Любоў Фёдарэўна Варанкова (1906—1976) — руская савецкая пісьменніца, аўтар многіх дзіцячых кніг, гістарычных апавесцей для падлеткаў. Народзілася ў Маскве. Працавала журналісткай, шмат ездзіла па краіне. Першая кніга апавяданняў

«Шурка» пабачыла свет у 1940 годзе. Напісала кнігу пра ўзбекскіх дзяцей — «Сад пад воблакамі». Папулярнасць мела яе апавесць, выдадзеная ў 1943 годзе, «Дзяўчынка з горада». «Неўтаймаваны Хамза» — апавесць Л. Варанковай пра ўзбекскага паэта, драматурга і асветніка Ніязі. Відаць, у Беларусь на пленум СП БССР трапіла выпадкова. А можа і мела на мэце штосьці пашукаць у гісторыі Беларусі для сваіх будучых мастацкіх твораў?..

З ліста Аляксея Карпюка Машэраву: «Справа ў тым, што я магу выступаць толькі па гэтым тэксце. У дадзеным выпадку я гэта праігнараваў, адсюль і мае памылкі. Я вельмі перажываю за іх і імкнюся на памылках вучыцца.

Я не хачу сыходзіць ад адказнасці за няправільныя словы, заслужана прымаю пакаранні. Але, ей богу, пакаранняў гэтых зашмат.

Год таму ў «Маладосці» была надрукавана мая аўтабіяграфія. Яе наўрад ці яшчэ можна назваць завершаным літаратурным творам. Гэта пакуль фрагменты. Над рэччу гэтай я працую і думаю, з часам атрымаецца з яе ядрэнавая кніга. Але мне здаецца, што вакол гэтых фрагментаў занадта шмат нарабілі шуму. Замест таго, каб аўтару ўказаць на недахопы ў іх, пачалася расправа.

У хуткім часе пасля надрукавання маёй біяграфіі былі пакараны тт. Панчанка і Асіпенка (я перад імі вельмі вінаваты). Пасля мяне з-за гэтага твора зволілі з «Интуриста» (некаторыя таварышы дзеля гэтага падрабілі так, быццам я даў... амерыканцу дакумент!). Выкрэсліваюць увесь час мае кнігі са спісаў выдавецтваў (днямі т. Канавалаў ізноў выкрэсліў мяне з чарговага спіса). Пакутуюць з-за мяне нават родныя і блізкія людзі. Нядаўна кандыдат філ. навук т. Казлоў прынёс у «Гродзенскую правду» рэцэнзію на маю кнігу, яму яе вярнулі, заявіўшы:

— Карпюк у апале, хіба вы не ведаеце?!

Дырэктар 12 СШ, дзе працуе мая жонка настаўніцай, завёў у гаркаме партыі размову пра заахвочванне педагога І. Карпюк, але атрымаў за гэта лупшоўку...

І г. д. Усю гэту лухту не хочацца апісваць.

Калі мяне выганяць з працы, не друкаваць тых кніг, якія ўжо прыняты чытачом, праследаваць нават членаў сям'і і старонніх асоб, дык гэта ўжо будзе называцца не працай з аўтарам, які зрабіў пралікі ў творы, а — помстай. Я разумею, што ўсё гэта неяк атрымаецца само па сабе, бо ніхто ж не зацікаўлены мне помсціць, таму стараюся патлумачыць стан спраў.

Стварылася нездаровая атмасфера вакол майго імя. Па значнасці маіх твораў, па здольнасцях я не варты таго, каб пра мяне было столькі рэччэй. Наша беларуская проза ў апошні час зрабіла прыкметны крок наперад і, мне здаецца, трэба болей гаварыць пра яе дасягненні, а не канцэнтраваць увагу на асобных недахопах і выпадковых праліках яе літаратараў.

Да месца хачу заявіць яшчэ аб адным.

З боку некаторых мясцовых таварышаў назіраецца няправільнае стаўленне і да другой гродзенскага праізіка — Васіля Быкава. Не ведаю такой абласной ці гарадской нарады ці пленума, дзе не гаварылася б пра буйныя ідэйныя пралікі праізіка Быкава.

Быкаў таксама можа нешта сказаць неабачліва, але хіба можна вакол гэтага падымаць такую шуміху? Не лепей было б яго выклікаць ды асабіста выкласці рэцэнзіі да яго? Васіль Быкаў беспартыйны, усё размовы пасля да яго даходзяць у розных інтэрпрэтацыях, ён, чалавек затурканы жыццём і паранены на франтах, вельмі балюча іх успрымае. Я ведаю выпадак, калі ў яго з-за гэтага быў сардэчны прыступ.

Васіль Быкаў гонар усёй беларускай літаратуры. Яго першая кніга выйшла зусім нядаўна, але зараз тыраж яго твораў (савецкіх і замежных) дайшоў ужо да 6 мільёнаў экзэмпляраў! Нельга так ставіцца да народнага самародка.

На паперы ўсё не апішаш. Я прашу Вас прыняць мяне — я раскажаў бы падрабязней.

З павагай
А. Карпюк, член КПСС з 1947 г., сакратар Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР».

Пётр Міронавіч накладвае рэзалюцыю: «Тав. Пілатовічу С. А. Прашу прыняць яго і праінфармаваць пра рэзультаты гутаркі (у найбліжэйшыя дні)...» Далей — подпіс. І дата: 21 лютага 1966 г. Пазнака Пілатовіча С. А.: «Гутарка адбылася 11 сакавіка...» Ці лёгкая яна была ў пісьменніка і сакратара ЦК КПБ... Абодва — буйная партызанка. Пілатовіч у Вялікую Айчынную спачатку — шараговы партызан на Міншчыне, пасля — сакратар Пухавіцкага, а затым Чэрвеньскага падпольных райкамаў ЛКСМБ... У 1958—1960 гг. быў сакратаром Гродзенскага абкама партыі. Карпюк — партызанскі камандзір... Даручэнне сустрэцца даў таксама партызан, адзін з арганізатараў партызанскага руху і першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі, ЦК Кампартыі рэспублікі партызанскай... Усё гэта накладвала сваю пячатку... Спадзяванні Аляксея Карпюка на паразуменне аказаліся марнымі. Наперадзе былі няпростыя выпрабаванні...

І хто ведае, калі б па-іншаму складваўся лёс разумага, таленавітага пісьменніка, — можа быць, Аляксей Карпюк напісаў бы болей і яшчэ нешта важнае як мастак слова падледзеў у жыцці, лёсе свайго пакалення і перадаў чытачам у будучыню? Але ж склалася так, а не іначай. Ды і на пытанне наўрад ці зможа хто-небудзь адказаць з пэўнай доляй дакладнасці...

Калаж Святланы Таргонскай.

Святлана АНАНЬЕВА:

«Памяць аб агульным ваенным мінулым не павінна згаснуць...»

Казахстан на сёлетняй XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы прадстаўляе Святлана Ананьева, загадчыца аддзела аналітыкі і знешніх літаратурных сувязей Інстытута літаратуры і мастацтва імя Мухтара Аўэзава, член праўлення Саюза пісьменнікаў Казахстана, намеснік старшынні навукова-экспертнай групы Асамблеі народаў Казахстана горада Алматы. Паміж урачыстымі мерапрыемствамі яна расказала аб выданнях, якія прэзентавала, паразважала пра літаратурную сітуацыю. Самае цікавае з размовы — да ўвагі чытача.

— Святлана Віктараўна, падзяліцеся ўражаннямі ад вашага сёлетняга прыезд у Мінск.

— Мы (кажу ад імя многіх супрацоўнікаў Інстытута літаратуры і мастацтва імя Мухтара Аўэзава, які і прадстаўляю) вельмі любім бываць у вас. У розныя гады суды прыязджалі акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Казахстан Уаліхан Каліжаная,

член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Казахстан Кенжэхан Матыжаная, Бахытжан Канап'яная, дзякуючы якому пабачыў свет літаратурны альманах «Казахстан — Расія», а таксама іншыя пісьменнікі і перакладчыкі ў складзе розных дэлегацый. У лёс кожнага з іх Беларусь не толькі ўвайшла, але і адлюстравалася ў творчасці, публіцыстыцы. Штотраз выстаўка-кірмаш у Мінску дорыць адкрыцці, новыя іменны, і я заўжды кажу сваім студэнтам, магістрантам і дактарантам пра тое, што Мінск адкрывае дзверы ў сусветны літаратурны працэс. Менавіта адсюль я прывезла сучасную фінскую літаратуру, па якой напісала раздзел па сучаснай літаратуры Фінляндыі для калектыўнай манאграфіі нашага інстытута «Сусветны літаратурны працэс XXI стагоддзя». Кнігі сучасных іранскіх аўтараў чужою пераствораны па-раску і выданы ў Маскве, але знайшла я іх на выстаўцы ў Мінску! Па іх мая калега Айнур Каліяскарава напісала раздзел пра сучасную іранскую літаратуру. Варта згадаць сучасніцу Вікторыю Кінг, кнігі якой прэзентаваліся ў Мінску. Пісьменніца нарадзілася ў Алматы, скончыла Казахскую кансерваторыю, працавала ў Малдове, у Расіі, а цяпер жыве ў ЗША і прадстаўляе рускамоўную казахстанскую літаратуру. У трылогіі В. Кінг адлюстравала сучасны погляд на Расію і Казахстан з

Амерыкі. Аўтар пераасэнсоўвае гісторыю краін СНД, у прыватнасці, яна піша пра снежанскія падзеі ў Алматы, пра тое, як горад аднаўляўся пасля іх. Важны позірк здалёк — у сусветным літаратурнаўстве набірае абароты так званы іманалагічны дыскурс — калі пісьменнік стварае вобразы герояў іншай нацыянальнасці, прадстаўнікоў іншай культуры.

Вельмі люблю ўдзельнічаць у выстаўцы, у захапленні ад беларускіх калектыў супрацоўнічаем многія гады. Шмат было сумесных праектаў, выданняў, сярод якіх — унікальны альманах «Сугучча», пераклады Абая і Мухтара Аўэзава на беларускую мову... Дзякуючы гэтаму класікі казахскай літаратуры ідуць у шырокую сусветную прастору!

Мы ў сваю чаргу цікавімся сучаснай беларускай літаратурай, што паказалі ў калектыўнай манаграфіі. Будучы тэмы навуковых дысертацый, прысвячаныя параўнальна-супастаўляльнаму аспекту.

— Некалькі слоў аб праграме, з якой прыходзіце...

— Прэзентавала нашы навуковыя выданні, хрэстаматэю ў двух тамах «Казахстан у маім лёсе». Першы том, з пазыяй, выйшаў трохі раней, а цяпер я прадставіла другі — з прозай. Сярод аўтараў хрэстаматэі шмат сучасных беларускіх: Алякс Карлюкевіч, Алена Стэльмах, Геннадзь Даронін, Міхась Пазнякоў, Мікола

Мятліцкі, Юлія Алейчанка і іншыя.

А яшчэ расказала пра наш новы зборнік на дзвюх мовах — рускай і казахскай — «Літаратура Казахстана ў замежных крыніцах» — тут таксама ёсць артыкулы Міколы Мятліцкага, публікацыі Алякса Карлюкевіча, Міхаса Пазнякова.

Нашы асабістыя прафесійныя кантакты прыводзяць да пашырэння агульнага гуманітарнага поля і супрацоўніцтва. Спадзяюся наступным разам прывезці калектыўную манаграфію, пра якую распавядала. Тым больш што сёлета мы пачалі працаваць над працягам навуковага зборніка, дзе ўжо ёсць шмат гэстаў беларускіх пісьменнікаў і даследчыкаў.

— Якімі бачыце перспектывы далейшага збліжэння нашых літаратур?

— Была размова пра тое, каб правесці анлайн круглы стол, прысвечаны літаратурнаму супрацоўніцтву, каб адрадыці традыцыі XIX і XX стагоддзяў — вельмі ганарымся тым, што нашы класікі прагучалі ў той час па-беларуску. А надаюна пабачыў свет першы выпуск альманаха «Казахстан — Беларусь». Многія супрацоўнікі нашага інстытута, у тым ліку былы дырэктар, міністр асветы Адыі Шарыпаў, вызвалі Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў — памяць аб агульным ваенным мінулым не павінна згаснуць...

Гутарыла Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Нявыдуманая гісторыя

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкай і пазнавальнай праектаў. Згодна з абноўленым раскладам, пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адныя штрыхы» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыёсерыял» гучыць твор Сельмы Лагерлёф «Пярсцёнак Лёвеншольдаў».

Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапанаваў старонкі рамана Георгія Марчука «Кветкі правінцыі». У «Радыёбібліятэцы» таксама тройчы на дзень слухайце твор Элізы Ажэшкі «Нізіны». Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць апавяданні айчынных аўтараў.

У праекце «Прачудным радком» у суботу — сумесны праект з Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы да 110-годдзя выхаду кнігі класіка «Шляхам жыцця», а нядзельны эфір прысвечаны Максіму Багдановічу і вершам з кнігі «Вянок».

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у суботу і нядзелю складуць дзве часткі радыёспектакля «Хатынская апавесць» паводле твора

Аляся Адамовіча (да 80-годдзя трагедыі ў вёсцы Хатынь).

Юным прыхільнікам мастацкага явішчання канал «Культура» прапанаваў з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпны. Нястомны. Кемлівы». Гэтымі днямі слухайце казкі з кнігі Васіля Шырко «Дзед Манюкін і ўнучкі». У выхадныя ў перадачы «Дзіцячыя радыётэатры» выйдучы дзве часткі пастановаў паводле твора Аляксея Якімовіча «Нявыдуманая гісторыя і жыццё пяцікласніка Аляся Пятрашкі», інсцэніраванае апавяданне «Як Саша з токам пасварыўся» Георгія Юрміна, беларуская народная казка «Дзяцел, Ліса і Варона». Штовечар у 21.00 для маленічкіх гучыць «Вячэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежэга нумара штогодніка «ЛіМ». У нядзелю радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальперавіча прапанаваў сустрэчу з доктарам філалагічных навук, прафесарам Іванам Саверчанкам. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

26 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Маскоўскіх (1938—2002), беларускага жывапісца.

27 сакавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Аляся Рылькі (Аляксея Іванавіча, 1923—1967), беларускага празаіка, драматурга, публіцыста.

28 сакавіка — 85 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Раговіча (1938—2005), беларускага харавога дырыжора, фалькларыста, педагога.

29 сакавіка — 60-гадовы юбілей святкуе Сяргей Гумілеўскі (1963), беларускі скульптар.

30 сакавіка — 70 гадоў з дня нараджэння Валерыя Маслюка (1953—2001), беларускага рэжысёра.

31 сакавіка — 100 гадоў з дня нараджэння Анатоля Генералава (1923—2007), беларускага опернага спевачка, педагога, народнага артыста Беларусі.

1 красавіка — 90 гадоў з дня нараджэння Віктара Сташчанюка (1933—2007), беларускага графіка, мастака дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

1 красавіка — 70-гадовы юбілей святкуе Леанід Лук'янец (1953), беларускі мастак манументальна-дэкаратыўнага мастацтва.

Календар падрыхтаваны БДАМЛІМ

Супрацоўнікі выдавецтва «Мастацкая літаратура» і рэдакцый часопісаў «Польмя», «Нёман» і «Малодосць» выказваюць шчырыя спачуванні родным і блізім пісьменніка, рэдактара аддзела прозы часопіса «Польмя» Анатоля КАЗЛОВА ў сувязі з вялікім горам — яго смерцю.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ глыбока смуткуюць з прычыны раптоўнай смерці пісьменніка Анатоля КАЗЛОВА і выказваюць шчырыя спачуванні яго блізім і родным.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці паэта Уладзіміра САУЧЫКА і выказваюць шчырыя спачуванні яго сыну — пісьменніку Дзмітрыю Саўчыку, родным і блізім нябожчыка.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

24 сакавіка — у публічную бібліятэку № 21 (вул. Слабодская, 63) на творчую сустрэчу з паэтэсамі Таццянай Купрынец і Кацярынай Роўдай. Пачатак у 13.30.

27 сакавіка — у публічную бібліятэку № 17 (Лагойскі тракт, 25) на творчую сустрэчу з паэтам Уладзімірам Мазго. Пачатак у 10.30.

28 сакавіка — у публічную бібліятэку № 15 імя Цёткі (вул. Талбухіна, 12 а) на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міхасём Пазняковым. Пачатак у 10.00.

28 сакавіка — у публічную бібліятэку № 14 імя Ф. Багушэвіча (вул. Прытыцкага, 42) на свята дзіцячых кнігі. Пачатак у 10.30.

28 сакавіка — у дзіцячую бібліятэку № 6 імя В. Віткі (вул. К. Лібкнехта, 98) на аўтарскі праект Уладзіміра Мазго — свята пазыі і музыкі «Мінскія сакавіны». Пачатак у 11.30.

29 сакавіка — у літаратурны клуб «Шчырасць» пры публічнай бібліятэцы № 22 (вул. Яна Чачота, 23) на творчую сустрэчу з паэтэсай Надзеяй Буранавай. Пачатак у 16.00.

30 сакавіка — у публічную бібліятэку г. Жодзіна на творчую сустрэчу з пісьменнікам Уладзімірам Мазго. Пачатак у 11.00.

30 сакавіка — у Тэатр паэзіі пры Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Янкі Купалы (вул. Веры Харужай, 16) на прэзентацыю кнігі паэзіі Міхаса Пазнякова «Між зямлёй і небам». Пачатак у 17.30.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, гарадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алякс Бадак
Дзяснін Барсук
Віктар Гардзеі
Уладзімір Гіламедаў
Вольга Далдзімава
Жана Запарыца
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш
Алякс Марціновіч
Віцаслаў Нікіфарыў
Мікалай Чарнін
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:

220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:

220034, Мінск, вул. Захаравы, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:

галоўны рэдактар — 325 85-25
адказны сакратар — 317 99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі,
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісны індекс:

63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісанні ў друку 23.03.2023 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 707

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 520
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакі прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэагуюць.
Пазыі рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці з законадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

